SEFAD, 2021; (45): 223-252
e-ISSN: 2458-908X
DOI Number: https://doi.org/10.21497/sefad.944041

Nurullah Ataç'ın Sözcüklerinin Kaynakları

Doç. Dr. Sedat Balyemez
Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
sedatbalyemez@gmail.com

Öz

Başlangıçta öz Türkçecilik hareketine mesafeli duran Nurullah Ataç, özellikle 1940'ların ortalarından itibaren özleştirmenin en büyük savunucularından biri olmuştur. Ataç'ın yazılarında kullandığı bazı yeni kelimeler, dil araştırmacılarının da ilgisini çekmiş ve bu kelimeler üzerine çeşitli sınıflama, derleme çalışmaları yapılmıştır. Ataç'ın kelimeleri üzerine yapılan bazı çalışmalarda aslında Ataç tarafından türetilmeyen birtakım kelimeler için "Ataç tarafından türetilmiştir." bilgisinin verildiği görülmüştür. Şu durumda Ataç'ın kullandığı sözcüklerden hangilerinin Ataç tarafından türetilmiş olduğu konusunda bir karışıklık vardır ve bu sözcükler üzerinde geniş kapsamlı yeni bir araştırma yapmak gerekmektedir. Ataç'ın yazılarında kullandığı 873 sözcük, daha önce başka bir araştırmacı tarafından "Ataç'ın Sözcükleri" adlı kitapta bir araya getirilmiştir. Eldeki bu çalışmada Dil Devrimi'nin ilk yıllarında yayımlanan ve hem eski kelimeleri hem de yeni kelimeleri içeren sözlükler taranarak bu 873 sözcüğün kaynağı araştırılmıştır. Ataç'ın hangi kelimeyi hangi sözlükten almış olabileceğini, hangi kelimeleri türetmiş olabileceğini gösteren listeler oluşturulmuştur. Nurullah Ataç'ın türetme ve birleştirme yoluyla 306 yeni sözcük yaptığı, kullandığı diğer kelimeleri ise sözlüklerden almış olabileceği sonucuna varılmıştır. Ataç'ın eski kökler kullanarak türettiği kelimeler bugün unutulmuştur. Canlı köklerden türettiği 39 sözcük ise bugün yazı dilinde yaşamaktadır. Günümüzde sıkça kullanılan *örneğin, koşul, güldürü, yapıt, eleştiri, görece, günce* vb. gibi birçok kelimenin Ataç tarafından türetilmiş olabileceği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nurullah Ataç, Dil Devrimi, kelime türetme, yeni kelimeler.

Sources of Nurullah Ataç's Words

Abstract

Ataç, who didn't take place in the pure Turkish movement at first, especially after mid-1940's became one of the biggest advocators of excessive purification. Some of the new words that Ataç used in his essays drew attention of language researchers and various classification and compilation works were made on these words. On these works about Ataç's words it's been seen that the "reproduced by Ataç" information was given for some words that weren't reproduced by Ataç. In this case there are some mistakes about the words used by Ataç and doing a new in-depth research would be appropriate. 873 words Ataç used in his essays were put together in a book named "Ataç'ın Sözcükleri" by another researcher before. On this work, the source of these 873 words were searched by scanning dictionaries that were published on the first years of language revolution and contains either old and new words. Lists showing which words Ataç may have got from which dictionaries and which words he may have reproduced himself were created. It's been concluded that Nurullah Ataç created 306 new words using affixation and compounding and may have got the others from the dictionaries. The words Ataç derivated using old roots have been forgotten today. 39 words made of living roots are still living in standard Turkish today. It's been determined that frequently used words today like *örneğin, koşul, güldürü, yapıt, eleştiri, görece, günce* may have been derivated by Ataç.

Keywords: Nurullah Ataç, Turkish Language Reform, word derivation, neology.

Gönderim Tarihi / Sending Date: 10/07/2020
Kabul Tarihi / Acceptance Date: 03/11/2020

GİRİŞ

Nurullah Ataç denilince akla genellikle "deneme ve eleştiri yazarlığı" gelir. 50'den fazla gazete ve dergide 4.000'den fazla yazısı çıktığı (Salihoğlu, 1968, s. 7) göz önünde bulundurulduğunda Ataç ile "yazı"nın birlikte anılması son derece normaldir. Ancak Ataç'ın "edebiyatçılığına" ek olarak bir de "dilcilik" yönü vardır. Buradaki "dilcilik"ten kasıt, dil alanında eğitim alma değildir. Nitekim Ataç da kendisinin bir dil bilgini değil dili seven, dile gönül kaptırmış bir kişi olduğunu söylemektedir (Ataç, 1947a). Ali Akar (2020), Ataç'daki "dil" merakını onun bir çevirmen olmasına bağlar ve çeviri işinin güçlüğünün Ataç'ı Türkçenin olanakları üzerine düşünmeye yönelttiğini belirtir.

Önceleri öz Türkçecilik hareketine çok fazla kendini kaptırmayan Ataç, daha sonraları özleştirmenin en büyük savunucularından biri olmuştur. Yabancı kelimeler yerine değişik kaynaklardan bulduğu veya kendi türettiği kelimeleri kullanmıştır. Kullandığı bu kelimelerin onun bazı yazılarını anlaşılmaz duruma düşürdüğü de olmuştur. Bazen "okurlar beğenmiyor" diye yazıları basılmamış, bazen de "Senin sevenlerin var, gücendirme onları, soğutma onları kendinden." uyarıları ile karşılaşmıştır. Kullandığı kelimelere gelen tepkiler nedeniyle Ataç, öz Türkçe ağırlıklı yazmaya bir iki yıl ara vermiş (Ataç, 1951) ama genel olarak bu tutumundan asla vazgeçmemiştir; kendi deyimiyle "öz Türkçe için nice kazançları tepmiş, rahatını kaçırmış, adını deliye çıkartmış"tır (Türk Dil Kurumu [TDK], 1962, s. 16).

Cumhuriyet dönemi sadeleşme çalışmalarında dile yaklaşımlarına göre "ılımlılar" ve "aşırıcılar" olmak üzere iki farklı gruptan bahsedilir. Öz Türkçe konusundaki tavizsiz tutumu nedeniyle Ataç daha çok "aşırıcılar" içine dâhil edilir ancak o, kendini "ılımlılar" grubuna da "aşırıcılar" grubuna da dâhil etmez. Ulus'taki *Açıklama* adlı yazısında aşırıcılarla da ılımlılar da uzlaşamadığını yazmış, kendisinin tuttuğu yolun ılımlıların düşüncelerinden de aşırıcıların düşüncelerinden de büsbütün farklı olduğunu belirtmiştir. Ataç'a göre aşırıcılar için öz Türkçe bir "amaç"tır ancak kendisi için bir "araç"tır; Ataç'ın asıl amacı Yunanca ve Latinceden faydalanmış bir Türkçedir (Ataç, 1949b). Ataç, Türk çocuklarına Latince ve Yunanca öğretilmesi taraftarıdır, Yunanca ve Latinceden kelime alınması gerektiğini hatta Türkçenin Latinceleştirilmesi, Yunancalaştırılması gerektiğini savunur ve bu düşüncesi nedeniyle "öz Türkçeci" olduğunu belirtir (Ataç, 1949a). Bunun yanında Batı kökenli bütün kelimeleri kabul ettiği, onlara karşılık aramadığı söylenemez. Nitekim "Ataç'ın Sözcükleri" olarak bir araya getirilen (Çolpan, 1963) 873 sözcükten 138'ini Ataç, Batı kökenli kelimelere karşılık olarak kullanmıştır ki bu karşılıklar arasında bugün de kullanılan *güldürü, ilginç, gerçeküstücü* vb. gibi kelimeler de vardır.

Önerdiği yeni kelimelerin tutunup tutunmaması Ataç için çok önemli değildir. Bu konuda hiçbir zaman ısrarcı olmamıştır. Daha önce önerdiği sözcükleri kullanmayı bırakıp başka sözcükler kullandığı da olmuştur (Özdemir, 1968). Mesela "kelime" karşılığında önceleri "keleci", daha sonra "tilcik" sözcüğünü kullanmıştır (Ataç, 1948a). Ataç'ın türetme veya canlandırma yoluyla yeni kelimeler önermesinin amaçlarından biri de bu konuya başkalarının da ilgisini çekmek ve karşılık bulma işine herkesi dâhil etmektir (TDK, 1962, s. 223). Ataç'a göre, önerdiği elli sözcükten beşinin tutunması bile bir başarıdır (Kurgan, 1977).

Ataç'ın öz Türkçeciliğe ne zaman başladığı konusunda kesin bir tarih vermek güçtür. Çolpan'a (1963, s. V) göre Ataç, öz Türkçe kelimeler kullanmaya 1944 yılında başlamıştır. Mehmet Salihoğlu ise Ataç'ın öz Türkçeciliğe başlamasının 1942-43 yıllarına dayandığı görüşündedir (Salihoğlu, 1968, s. 113). Ancak 1939'daki "Öz Türkçe çığırından hakkıyla

istifade edemedik, ondan çok çabuk dönüldü… Başvuracağımız yollar arasında elbette öz Türkçe de bulunacaktır." (TDK, 1962, s. 98) sözleri, Ataç'ın öz Türkçeciliğe zihnen önceden hazır olduğunu göstermektedir. Bir yazısındaki "Ben öz Türkçe yazmaya başladığımda Atatürk öleli yıllar olmuştu, öz Türkçe yazmanın bana bir çıkar sağladığı da yoktu." (Ataç, 1962, s. 244) sözünden hareket edilirse Ataç'ın yazılarında yeni kelime kullanma merakının genel olarak 1945'ten sonra gittikçe arttığını söylemek mümkündür. Bu yıldan önce de ara sıra yeni kelimeler kullandığı olmuştur. Mesela 1938'deki bir yazısında Fransızca "vocation" kelimesi için "iç çağrısı" kelimesini kullanmıştır (TDK, 1962, s. 92).

Ataç'ın Sözcükleri Üzerine Yapılan Bazı Çalışmalar

Ataç'ın kullandığı kelimeler, birçok araştırmacının ilgisini çekmiştir. Tespit edilebildiği kadarıyla bu kelimeler üzerindeki ilk sınıflandırma çalışmasını Talat Tekin (1958) yapmıştır. Tekin; *yazar, okur, öykü, taşıt, uçak, görev, uygarlık* gibi kelimeleri, Ataç'tan önce Türk Dil Kurumu tarafından cep kılavuzlarında ve çeşitli sözlüklerde önerildiği için incelemeye almamış; diğer bazı yeni kelimelerini ise "ağızlardan aldığı kelimeler, Eski Türkçeden aldığı kelimeler, Ataç'ın kendisinin kurduğu tilcikler" olmak üzere üç başlıkta incelemiştir. Tekin, Ataç'ın kurduğu (türettiği) kelimeleri de "Eski Türkçeden alınmış kelimelerden türetilenler, ağızlardan alınmış kelimelerle türetilenler, birleşik kelimeler, yaşayan köklerden oldukça işlek eklerle kurulanlar" gibi değişik gruplara ayırmış ve her grup için bazı örnekler sıralamıştır. Ancak sıralanan bu örnekler üzerinde bazı düzeltmeler yapmak gerekmektedir. Tekin'in "Ataç'ın türetmesi" olarak kabul ettiği *betke (makale), önüt (üstad), doğa (tabiat), gücün (cebren) söydeşi (yani), kurağ (müessese)* gibi kelimeler aslında Ataç'ın kullanımından çok önce sözlüklerde yer almıştır. İlerleyen bölümlerde bu kelimeler daha ayrıntılı olarak açıklanacak ve Ataç tarafından türetilmediği gösterilecektir.

Ataç'ın sözcükleri üzerine çalışan bir diğer araştırmacı da Yılmaz Çolpan'dır (1963). Çolpan, Ataç'ın yazılarını incelemiş ve kullandığı yeni kelimeleri "Ataç'ın Sözcükleri" adlı kitapta bir araya getirmiştir. Kitap, hangi kelimenin hangi yazıda ve hangi kelimeye karşılık olarak kullanıldığını gösteren bir çeşit sözlük formatında hazırlanmıştır ve 873 madde başını içermektedir. Kitapta Ataç'ın kullandığı 873 kelimeye yer verilmiştir ancak 873 madde başının farklı kelimeler olduğunu düşünmemek gerekir çünkü bazı kelimeler birden fazla anlam için madde başı yapılmıştır. Mesela *yalınlık* kelimesi *basitlik* karşılığında ayrı bir madde, *sadelik* karşılığında ayrı bir madde olarak sıralanmıştır. Yine *yaşam* kelimesi hem *hayat* hem de *ömür* için ayrı ayrı madde başı yapılmıştır. *Öğreti* kelimesi *doctrin, döğme, systme* karşılıklarında üç kez madde başı olmuştur. Tespit edilebildiği kadarıyla iki farklı yabancı kelime için madde başı olan kelime sayısı 38, üç farklı yabancı kelime için madde başı olan kelime sayısı 1'dir. Çolpan'ın derlediği sözcükler incelendiğinde Ataç'ın ağırlıklı olarak Arapça ve Farsça kelimelere karşılık önerdiği söylenebilir. Ancak daha önce de belirtildiği üzere Batı kökenli kelimelere de karşılık önermiştir. Ataç; 138 kelimeyi (*yanılgı, gerçeküstücü, yapman, güldürü, ağlatı* vb.) Batı kökenli kelimelere karşılık olarak kullanmıştır. Bu 138 kelimeden 22'si aynı zamanda Doğu kökenli bir kelimeyi de karşılamaktadır. Mesela "görüt" kelimesini Batı kökenli "idea" ve Doğu kökenli "fikir" karşılığında kullanmıştır. Bunun yanında o dönem için yeni ve Türkçe bir kelime olan "genel"i beğenmemiş, bu kelime yerine Farsça "hep"ten türettiği "hepil, hepsil" kelimesini kullanmıştır. Fransızca "Metteur en scene" için kullandığı "meydancı" ve "macera" karşılığında kullandığı "serüven" de yine yabancı kökenlidir.

Mehmet Salihoğlu (1968), Ataç'ın kullandığı sözcüklerin tutunma durumu üzerine bir tasnif çalışması yapmış ve bu sözcükleri "tutunanlar, tutunmak üzere olanlar, tutunmayanlar" şeklinde üçe ayırmış; her başlık için örnekler sıralamıştır.

Geoffrey Lewis, Dil Devrimi ile ilgili çalışmasının değişik yerlerinde Ataç'a ve Ataç'ın kelimelerine değinmiştir. Lewis (2007, s. 107) Ataç'ın dil uzmanı olmayan ama dile karşı tutkulu bir sevgisi olan bir "kelime mucidi" olduğunu söyler; Ataç'ın kelimeleri nasıl türettiğine ilişkin açıklama vermemesine dikkat çeker. Ataç'ın günümüz Türkçesine "herhangi birinden su götürmez bir şekilde daha fazla katkısı" olduğunu söyleyen Lewis (2007, s. 122), çalışmasının değişik yerlerinde *betke, çevren, söydeşi, üycük, yazın, bağlanç, koşul, soyut, somut, karşıt, gereksinme, olasılık, özgürlük* kelimelerinin Ataç tarafından türetildiğini belirtir. Ancak Lewis'in verdiği bu kelimeleri yeniden gözden geçirmek gerekmektedir çünkü *betke, özgürlük, soyut, somut, karşıt* vb. gibi kelimeler, Ataç'tan önceki sözlüklerde aynı anlamlarla madde başı olmuştur. Ataç'ın bu kelimeleri türetmediği, sözlüklerden alarak kullandığı söylenebilir. İlerleyen bölümlerde bu kelimeler ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

Nurettin Satkın (2004) tarafından hazırlanan "Nurullah Ataç'ın Dili Yenileme Çalışmaları ve Kelime Dağarcığı" başlıklı yüksek lisans tezi, Ataç'ın sözcükleri üzerine hazırlanmış kapsamlı bir tasnif çalışmasıdır. Satkın, Ataç'ın kullandığı bütün sözcükler üzerine bir tasnif çalışması yapmayı amaçlamıştır. Ancak Satkın'ın çalışmasında "Tarama Sözlüğü" (TDK, 1996) ile Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi'nin (Türk Dili Tetkik Cemiyeti [TDTC], 1934a; TDTC, 1934b) aynı eser olduğu düşünülmüş olmalı ki bu eserde tarama yapılmamış sadece Tarama Sözlüğü incelenmiştir. Böyle olunca da 1934'te Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi'nde yayımlanan *bölün, görmük, kalıt, ilinti, iyemsiz* vb. gibi birçok sözcüğün Ataç tarafından türetilmiş olabileceği gibi yanlış bir sonuca varılmıştır (Satkın, 2004: 75). Yine Satkın'ın "Ataç türetmiş olabilir." dediği "bulunç, eğinim, kurgul" gibi sözcükler, Ataç'ın yeni kelimeleri kullanmaya başlamasından önce TDK tarafından yayımlanan Felsefe ve Gramer Terimleri Sözlüğü'nde (TDK, 1942a) bulunmaktadır.

Ataç'ın kullandığı sözcüklerin günümüze gelip gelmediğine ilişkin bir araştırma da Mehmet Aydın (2004) tarafından yapılmıştır. Aydın'ın tespitine göre Ataç'ın Sözcükleri (Çolpan, 1963) adlı kitapta sıralanan 873 kelimenin 454'ü TDK'nin Türkçe Sözlük'ünde yer almıştır. Aydın'a göre Ataç'ın kelime yapmada izlediği yol, türettiği kelimelerin ölü doğmasına neden olmuştur ve bu nedenle çoğu kelime, günümüze kadar gelememiştir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Yılmaz Çolpan (1963), Ataç'ın kullandığı kelimelerden hangilerinin Ataç tarafından türetilmiş olabileceği, hangilerinin önceki kaynaklardan alındığı konusunda bir bilgiye yer vermemiştir ancak bu sözcüklerin bir kitapta toplanması, söz konusu kitaptaki bütün sözcüklerin "Ataç tarafından türetildiği" (Dilaçar, 1977) yönünde bazı yanlış anlamalara da neden olmuştur. Ataç'ın kullanmasından önce sözlüklerde madde başı olan -yani Ataç'ın türetmiş olamayacağı- bazı sözcüklerin de değişik yayınlarda (Lewis, 2007; Satkın, 2004, s. 75; Tekin, 1958) "Ataç tarafından türetilenler" arasında sıralandığı yukarıda vurgulanmıştı. Ataç'ın türetmiş olabileceği kelimeler konusunda bu yayınlara ek olarak başka çalışmalarda da bazı yanlış bulgulara rastlanmaktadır. Doğan Aksan (2004, s. 23) "eleştirmen, nesnel, ılımlı" gibi bazı kelimelerin türetilmesini, canlandırılmasını Ataç'a atfetmektedir ancak ileride açıklanacağı üzere bu kelimeler de Ataç tarafından türetilmemiş, başka sözlüklerden alınmış olmalıdır.

Görüldüğü üzere Ataç'ın kullanmasından önce sözlüklerde yer alan birçok kelimenin -yanlış bir çıkarımla- Ataç tarafından türetildiği kabul edilmektedir. Şu durumda Ataç'ın kullandığı sözcükler üzerinde geniş kapsamlı yeni bir araştırma yapmak yerinde olacaktır. Böyle bir çalışma, hem hangi sözcüklerin hangi kaynaktan alınmış olabileceğini hem de hangi sözcüklerin Ataç tarafından türetilmiş olabileceğini ortaya koyacaktır. Yine böyle bir çalışma, Ataç'ın türetmiş olabileceği kelimelerden hangilerinin günümüz Türkçesinde kullanıldığını ortaya çıkaracaktır. Eldeki çalışma, bu amaçla hazırlanmıştır.

Yöntem ve Sınırlılıklar

Bu çalışmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. "Ataç'ın Sözcükleri"nde (Çolpan, 1963) bir araya getirilen 873 madde başı için aşağıda sıralanan sözlükler taranmış; sözlüklerde bulunan ve bulunmayan kelimelerin listesi oluşturulmuştur. Böylece Ataç'ın kullandığı 873 sözcükten hangilerinin Ataç'tan önce kullanıldığı, hangilerinin Ataç tarafından yapılmış olabileceği tespit edilmiştir. Çalışma, Çolpan'ın derlediği 873 sözcük ile sınırlıdır. Çalışma için taranan sözlükler şunlardır:

1. Dîvânu Lugâti't-Türk dizini (DLT)
2. Kutadgu Bilig dizini
3. Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi I-II (TD)
4. Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu (CK)
5. Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi (SDD)
6. İlk ve Orta Öğretim Fizik Terimleri
7. Türkçe Terimler Cep Kılavuzu (TTCK)
8. Felsefe ve Gramer Terimleri Sözlüğü (FGTS)
9. Gramer Terimleri: İlk ve Ortaöğretim İçin
10. Tanıklariyle Tarama Sözlüğü (TTS)
11. Türkçe Sözlük (1. Baskı)

Bu sözlüklere ek olarak gerekli durumlarda Kâmûs-ı Türkî'den (Şemsettin Sami, 2015), 1933 yılındaki dil anketinin verilerinden (Balyemez, 2019) ve Millî Kütüphane gazete arşivinden yararlanılmıştır. Ataç'ın kullandığı 873 sözcük, önce Osmanlıcadan Türkçeye Söz Tarama Dergisi I-II'de (TDTC, 1934a; 1934b) ve Dîvânu Lugâti't-Türk'te (DLT) taranmış ve bu eserlerde geçen sözcükler tespit edilmiştir. DLT taraması, Ercilasun & Akkoyunlu (2014) yayınında değil Besim Atalay yayınında yapılmıştır çünkü Ataç'ın yaşadığı dönemde Atalay'ın çevirisi yayımlanmıştı ve Ataç, sözcük alırken bu yayından yararlanmış olmalıdır. Bu eserlerde yer almayan sözcükler, yayımlanma tarihi sırasına göre Dil Devrimi'nin diğer sözlüklerinde taranmıştır. Bu sözlüklerde de geçmeyen kelimeler, Kâmûs-ı Türkî'de (Şemsettin Sami, 2015), dil anketi verilerinde (Balyemez, 2019) ve gazetelerde aranmıştır. İleride vurgulanacağı üzere Osmanlıcadan Türkçeye Söz Tarama Dergisi I-II (TD) söz varlığı bakımından oldukça zengindir ve sadeleşme çalışmalarının ilk ürünlerindendir. Bu nedenle tarama işleminde bu esere öncelik verilmiştir.

Yukarıda verilen sözlük listesinden de anlaşılacağı üzere Ataç'ın yeni kelimeleri yoğun olarak kullanmaya başladığı yıllarda gerek yeni kelimeleri gerekse Türkçenin tarihî söz varlığını içeren birçok eser yayımlanmıştır. Yani Ataç'ın yeni kelime almak için kullanabileceği çok sayıda eser vardı. Ataç, yabancı kelimelere karşılık ararken bu

yayınlardan sıklıkla yararlanmış olmalıdır. Zaten kendisi de yeni kelime bulmak için Dîvânu Lugâti't-Türk, Osmanlıcadan Türkçeye Söz Tarama Dergisi I-II, Türkçe Sözlük (1. Baskı) gibi eserlerden yararlandığını değişik yazılarında (Ataç, 1946a; Ataç, 1946b; Ataç, 1947a; Ataç, 1948b; Ataç, 1949c) söylemiştir. Şu durumda basımı veya hazırlanma süreci Ataç'ın yeni kelimeleri yoğun olarak kullanmaya başlamasından (1944-1945 sonrası) önce tamamlanan yayınlarda geçen kelimelerin Ataç tarafından yapılmadığını söylemek mümkündür. Bu kelimeler, çalışmada "Ataç'tan Önce Değişik Kaynaklarda Aynı veya Yakın Anlamda Tanıklanan Kelimeler" başlığı altında sınıflandırılmıştır. Bu bölümün başında listelenen sözlüklerde, eserlerde geçmeyen sözcüklerin Ataç tarafından yapılmış olması ihtimal dâhilindedir; bu sözcükler ise çalışmada "Ataç'ın Yapmış Olabileceği Kelimeler" başlığı altında incelenecektir. Çalışmaya konu olan bazı sözcüklerin dil bilgisi yönünden doğru bir türetme olup olmadığı, eklerin işlevlerine uygun olarak kullanılıp kullanılmadığı gibi konular daha önce Aksan (1976), Timurtaş (1979, 1980), Bayar (2006) vb. pekçok çalışmada ele alındığı için eldeki çalışmada bu noktalara değinilmyecektir.

1. ATAÇ'TAN ÖNCE DEĞİŞİK KAYNAKLARDA AYNI VEYA YAKIN ANLAMDA TANIKLANAN KELİMELER

Araştırmanın bu bölümünde Ataç tarafından kullanılan ancak Ataç'tan önce yapılmış olan sözcüklerin listesi verilecektir. Kelime listelerinin oluşturulmasında izlenen yol aşağıda açıklanmıştır:

Ataç, kullandığı herhangi bir sözcüğü nereden aldığını zaman zaman yazılarında belirtmiştir (Ataç, 1949c). Ancak her sözcük için elbette böyle bir kayıt yoktur. Bazı sözcükler, birden fazla sözlükte geçmektedir ve Ataç'ın kelimeyi nereden aldığını -kendisi belirtmemişse- tespit etmek güçtür. Mesela "hatıra" karşılığında kullandığı "anı" kelimesi, TD'de (TDTC, 1934b, s. 868), CK'de (TDK, 1935, s. 15), FGTS'de (TDK, 1942, s. 14) ve Türkçe Sözlük'te (TDK, 1945a, s. 27) geçmektedir. Araştırmada listeler oluşturulurken bu tür sözcükler, tarihi en eski olan eser altında sıralanmıştır ancak bu sıralama, ilgili sözcüğün sadece o sözlükte geçtiği, Ataç tarafından mutlaka o sözlükten alındığı veya başka hiçbir sözlükte bulunmadığı anlamına gelmemektedir.

Ses veya anlam değişmesinin olduğu durumlarda ilgili kelime, Ataç'ın kullanımına en yakın olan eser altında listelenmiştir. Mesela Ataç, "kelime" karşılığında "tilcik"i türetmeden önce "kelime" yerine bir süre "keleci"yi kullanmıştır. "Kelime" karşılığında DLT dizininde "keleçü" (Atalay, 1986, s. 297), TD'de ise "keleci" (TDTC, 1934b, s. 1080) verilmiştir. Bu durumda Ataç'ın kullandığı "keleci" kelimesi, TD altında listelenmiştir; sesçe farklı biçimler ise parantez içinde verilmiştir. Yine mesela Ataç'ın "iddia etmek" anlamında kullandığı "savla-" kelimesinin DLT'deki anlamı "söylemek"tir (Atalay, 1986, s. 499). Aynı kelime TD'de de "iddia etmek" anlamıyla verildiği için eldeki araştırmada da TD altında listelenmiştir. Ataç'ın "fark" karşılığında kullandığı "ayrım" kelimesi, TD'de "fasıla, mâni" için (TDTC, 1934b, s. 887); CK'de ise "fark" için kullanılmıştır (TDK, 1935a, s. 32). Bu anlam farkı dikkate alınarak "ayrım" kelimesi CK altında listelenmiştir. "Sav" kelimesi de bu konuda başka bir örnek olabilir. Ataç, "sav" kelimesini "iddia" kelimesine karşılık olarak kullanmıştır. DLT'de "söz" anlamına gelen "sav" kelimesi, TD'de "dava" kelimesine, CK'de ise "iddia" kelimesine karşılık olarak önerilmiştir. Ataç, kelimeyi "iddia" anlamında kullandığı için "sav" kelimesi burada CK altında listelenmiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere bu sıralama, ilgili sözcüğün sadece o sözlükte geçtiği, mutlaka o sözlükten alındığı

veya başka hiçbir sözlükte bulunmadığı anlamına gelmemektedir. Burada önemli olan asıl nokta, söz konusu kelimelerin Ataç'tan önce başka eserlerde kullanılmış olmasıdır.

1.1. Dîvânu Lugâti't-Türk'teki (DLT) Sözcükler

DLT'de bulunan aşağıdaki kelimeler, Ataç'ın kullandığı kelimeler arasındadır. Yukarıda da açıklandığı üzere Ataç'ın bu kelimeleri DLT'den mi yoksa o dönem yayımlanan başka sözlüklerden mi aldığı konusunda kesin bir şeyler söylemek mümkün değildir. Yine yukarıda da belirtildiği üzere "Ataç'ın Sözcükleri" ile DLT arasındaki ortak sözcükler aşağıdakilerle sınırlı değildir.

al	*bilge*	*koşuk*	*tellim (< telim)*	*yin*
anıklamak	*budun*	*köğ*	*toyun (< toyın)*	*yitirmek*
ayrık (< ayruk)	*erdem*	*kök*	*tuşmak*	*yitmek*
balı (< balık)	*imlemek*	*nen (< neng)*	*tüp*	*yöre tin*
balığ (< balık)	*kaçan*	*netek*	*tüz*	*yumuşçu*
bay	*kalık*	*od*	*uçmak*	*yükünç*
bekirtmek	*kamu*	*sanduvaç*	*yağı*	
betik (< bitig)	*kargış*	*tamu*	*yır*	
bezek	*kısı (< kısıg)*	*taplamak*		

1.2 Kutadgu Bilig'deki Sözcükler

Kutadgu Bilig'de geçen aşağıdaki kelimeler de Ataç'ın kullandığı kelimeler arasındadır. Tespit edilebildiği kadarıyla bu kelimeler DLT'de yoktur. TD hazırlanırken Radloff'un çalışmalarından da yararlanıldığı için bu kelimeler, söz konusu eserde de karşımıza çıkmaktır. Ataç; Kutadgu Bilig'den, TD'den veya başka herhangi bir kaynaktan bu kelimeleri almış olmalıdır.

bediz	*bedizci*	*igcil*	*töz*
kep	*kıyın*	*konut*	*yılkı*

1.3. Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi'ndeki (TD) Sözcükler

Ataç'ın kullandığı aşağıdaki kelimeler, Türk Dili Tetkik Cemiyeti tarafından 1934'te yayımlanan TD'de de (TDTC, 1934a; TDTC, 1934b) bulunmaktadır. TDTC'nin bu yayını, kelime dağarcığı ve kaynak çeşitliliği bakımından oldukça zengindir. Arapça ve Farsça sözcükler için kelime önerilerinin sıralandığı bu kitap, başta DLT ve Kutadgu Bilig olmak üzere birçok tarihî metinden, lehçelerden ve halk ağzından kelimeler içermektedir. Bu eser, yeni kelime bulma konusunda Ataç için oldukça önemli bir kaynak olmuştur.

abay	*ege (< il ekesi)*	*kirtkinmek*	*tasımlamak*
abaylamak	*ekilemek*	*(<kirtkünmek)*	*tın*
acun	*ekin*	*koçak*	*tınlı*
açkı	*enez*	*koyuk*	*tike*
ağdık	*ep*	*kök*	*tirge (< tergi)*
akça	*erek*	*kurağ*	*tura*
akım	*erinç*	*kuşak*	*tutsak*
aksoy	*ertek*	*küşüm*	*tükeli*
angı	*esizlik*	*küşümlenmek*	*tükelmek*
anı	*evren*	*muştu*	*tükelmek*
anık	*ezgi*	*mutluluk*	*tüm*

anıklanmak
anlak
arı
artam
asalak
ası
aşağılamak
aşama
aşılanmak
aydık
aygıt
ayrıcalık
bahşı
basıngı (< basınkı)
batır
bayık
bayırmak
baylık
bellek
bengi
bet
beti
betlek
biçim
bider
bilge
bilim
bilinmek
bireyi (< bireğü)
birleşik
biter (< bider)
boran
boyak (< boya)
bölün
börtük
bulgu
bulum
buvun
büke
bürtek
çaba
çıdam
çıkla
çıltak
çöğür
çözümlenmek

genlik
gerçekçi
gerelti
giysi
giz
göbek
gömüş (< gömüç)
gönendirmek
gönenmek
gönüç (< günüç)
görcek
görkemli
görmük
görüpsü
gücemek
gücün
güneşlik
güngöre
günü
günüç
günülemek
ılkı
ıra
ırlama
ıştın
ilenç
ilenme
ilenmek
ilinti
ilke
ilkgüz
ilkyaz
im
irselik
irteleyin
istek
isteklendirmek
ivecenlik
iyemsiz
iyik
karabasan
karavaş
kargaşa
karşıt
kasnak
kat

nite
nitelik
okşaş
oram
orta
orun
ozan
öden
ödül
ögelik
öğe
öğrence
önüt
örüklemek
ötük
övünme
öy
öykünme
öylek
özdek
özek
pekitmek
saldamlı
salkı
salt
san
sanbılak (< sankıbak)
sanı
satak
satıca
satıç
savlamak
savut
sayınmak
sayrılık (< sayruluk)
sazın
seçkin
selik
serüven
sevi
sezinlemek
sın
siğenmek
sonuç
söydeşi (< süydeşi)
söyleşi (< söyleşu)

tür
tüzce (< düzce)
ucur
uç
uğraş
uğru
uğruluk
uğum
ukuşlu
uruk
us
usuk (< usik)
utku
uyuk
uzağı
ücük
ürün
üsbeki
üskes
üşkürtmek
varım (< barım)
yağılık
yalım
yalın
yancık
yanıt
yankı
yankılamak
yansılama
yargı
yargı
yargıcı
yarışık
yasa
yasavul
yatsımak
yayık (< yıyık)
yeğnilemek (<yeğnilmek)
yeğnilik
yeğniseme
yelme
yengi (< yenği)
yeni (< yen)
yımızık
yidgün

dayanak	*katkı*	*söyük*	*yili (< yilü)*
değinmek	*kavsaklamak*	*sücü*	*yili (< yilü)*
(<teğinmek)	*kayra*	*sürek*	*yitit (< yitüt)*
değme	*kazamak*	*süyün (< süyüm)*	*yoluğ*
devinme	*keleci*	*süyüncü*	*yoru*
devrim	*kesenkes*	*şaşak*	*yozlaşmak*
dıka	*kesim*	*tadım*	*yönelmek*
dikici	*kez*	*takışma*	*yöntem*
dinek	*kılı*	*tanmak*	*yüz*
dirim	*kısıklık*	*tanmalı*	
döl (< döl ayı)	*kızındırmak*	*tapa*	
düzme	*kip*	*tansıklamak*	
düzsöz		*(<tansuklamak)*	

Yukarıda sıralanan sözcüklerde Ataç'taki anlam ile TD'deki anlam aynıdır. Aşağıdaki sözcüklerde ise az da olsa anlam farklılıkları görülmektedir. Ataç'ın bu kelimeleri TD'den alarak anlamlarında değişiklik yapmış olması da başka kaynaklardan almış olması da muhtemeldir.

alan: Ataç'ta "sahne", TD'de "meydan, saha"
dibelik: Ataç'ta "zaten", TD'de "tamamen"
denetlemek: Ataç'ta "kontrol etmek", TD'de "gözetlemek"
eremlemek: Ataç'ta "razı olmak", TD'de "arzu etmek"
soluk: Ataç'ta "esprit (ruh, can)", TD'de "nefes"
soruşturma: Ataç'ta "anket", TD'de "tahkikat"
uza: Ataç'ta "tarih", TD'de "evvel"
uzağı: Ataç'ta "tarih", TD'de "kadim"
öğrence: Ataç'ta "doktrin", TD'de "ders"

1.4. Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu'ndaki (CK) Sözcükler

Türk Dil Kurumu, 1935'te iki cep kılavuzu yayımlamıştır. Bu kılavuzların birinde yeni kelimeler madde başı yapılarak hangi yabancı kelimeler için önerildiği sıralanmış, diğer kılavuzda ise yabancı kelimeler madde başı yapılarak bu kelimeler için önerilen yeni kelimeler listelenmiştir. Yani her iki kılavuzdaki kelimeler aynıdır. CK'de yer alan aşağıdaki kelimeler, Ataç tarafından kullanılan kelimeler arasındadır.

açınlamak	*dizmen*	*kurul*	*saymaca*	*yakarı*
araç	*duyganlık*	*olası*	*somut*	*yalınç*
aşağılama	*duyguculuk*	*ödev*	*soyut*	*yalkız*
aşırılık	*düşün*	*öke*	*soyutlama*	*yazım*
ayrım	*eğilim*	*öldürüm*	*sunum*	*yeğnisemek*
ayrıntı	*esin*	*öneltme*	*tanım*	*yergi*
aytaç	*evcilleştirmek*	*öykü*	*tanımlamak*	*yetenek*
bağnaz	*evre*	*özet*	*tanıt*	*yetke*
bağnazlık	*evrim*	*özgün*	*tanıtlamak*	*yıl-çağ*
benbenlik	*görey*	*özgünlük*	*tasın*	*yılınç*
bengilik	*görü*	*özgür*	*türe*	*yoksun*
betke	*ırlam*	*özgürlük*	*ulusçuluk*	*yoksunluk*
birey	*karşın*	*özlem*	*uyanış*	*yüküm*

bireycilik	*kavram*	*özsöz*	*uyum*	*yükümlü*
bölüm	*kaytaklık*	*sakınca*	*uzman*	*yüreklendirmek*
çevirmen	*kinema*	*sav*	*yadısmak*	
deyiş		*sava*		

Yukarıda sıralanan sözcüklerde Ataç'taki anlam ile CK'deki anlam aynıdır. Aşağıdaki sözcüklerde ise az da olsa anlam farklılıkları görülmektedir. Ataç'ın bu kelimeleri CK'den alarak anlamlarında değişiklik yapmış olması da başka kaynaklardan almış olması da muhtemeldir.

beğeni: Ataç'ta "zevk", CK'de "rağbet"

bölem: Ataç'ta "parti", CK'de "tefrika"

buyurman: Ataç'ta "diktatör", CK'de "âmir"

konuşu: Ataç'ta "konferans", CK'de "sohbet"

sorun: Ataç'ta "mesele", CK'de "mesul"

1.5. Felsefe ve Gramer Terimleri Sözlüğü'ndeki (FGTS) Sözcükler

Dilde sadeleşme isteği sadece günlük dille sınırlı kalmamış, terimlerde de bazı sadeleştirmeler yapılması düşünülmüştür. Türkçe Terimler Cep Kılavuzu (MV, 1941) ve Felsefe ve Gramer Terimleri Sözlüğü (TDK, 1942a), terim kolları tarafından yürütülen çalışmalar sonunda belirlenen karşılıkları içermektedir. FGTS'de madde başı olan aşağıdaki sözcükleri, Ataç da yazılarında kullanmıştır.

belit	*eş anlamlı*	*izlenim*	*öğreti*	*veri*
betimleme	*etken*	*karmaşa*	*özne*	*yabanıllık*
bileşim	*etki*	*karşı-sav*	*öznel*	*yansız*
bilinç	*etkinlik*	*kişilik*	*saltık*	*yargılamak*
bulunç	*eylem*	*konut*	*süre*	*yetke*
çelişme	*gerçekçilik*	*kuram*	*toplum-bilim*	*yetki*
çözümlemek	*gizemcilik*	*kuramsal*	*toplumculuk*	*yetkin*
devim	*gizil*	*olanak*	*törel*	
duyu	*görev*	*olay*	*tutku*	
eğinim	*ılımlı*	*olumlu*	*uygarlık*	
eleştirmen	*ilerleme*	*olumsuz*	*uzay*	

Yukarıda sıralanan sözcüklerde Ataç'taki anlam ile FGTS'deki anlam aynıdır. Aşağıdaki sözcüklerde ise az da olsa anlam farklılıkları görülmektedir. Ataç'ın bu kelimeleri FGTS'den alarak anlamlarında değişiklik yaptığı da başka kaynaklardan aldığı da düşünülebilir.

birim: Ataç'ta "tane", FGTS'de "vahdet"

işlem: Ataç'ta "tesir", FGST'de "ameliye"

kurgul: Ataç'ta "hayalî", FGTS'de "nazarî"

orantı: Ataç'ta "nispet", FGTS'de "tenasüp"

öğreti: Ataç'ta "systme", FGTS'de "doctrine"

1.6. TDK Türkçe Sözlük'teki Sözcükler

Türkçe Sözlük'ün ilk baskısı 1944 – 1945'te yapılmıştır. Ataç'ın kullandığı aşağıdaki sözcükler, Türkçe Sözlük'ün ilk baskısında madde başıdır.

Alışkı	*devinek*	*kalıt*	*savunmak*	*uzmanlık*
araç	*deyi*	*konuşuk*	*sorumlu*	*varsayım*
ayraç	*dilmaç*	*oluşmak*	*tepki*	*yapım*
bildiri	*gereksinme*	*onaylamak*	*tezene*	*yararlık*
dayanışma	*gönmek*	*ölçem*	*toplum*	*yeğmelek*
değgin	*gücem*	*önermek*	*uyak*	*yenilgi*
denet	*içerik*	*öykünme*	*uygar*	*yetinmek*
dengesizlik	*içtenlik*	*özdekçilik*	*uygarlaşmak*	*yetkinleştirmek*
devindirmek	*istem*	*özek*	*uygulamak*	*yetkinlik*

Yukarıda sıralanan sözcüklerde Ataç'taki anlam ile Türkçe Sözlük'teki anlam aynıdır. Aşağıdaki sözcüklerde ise anlam farklılıkları görülmektedir. Ataç'ın bu kelimeleri Türkçe Sözlük'ten alarak anlamlarında değişiklik yaptığı da başka kaynaklardan aldığı da söylenebilir.

kakavan: Ataç'ta "papağan", Türkçe Sözlük'te "geveze, yaşlı"

kol, ocak: Ataç bu iki kelimeyi de "fakülte" anlamında kullanmıştır. Araştırmada incelenen sözlüklerin hiçbirinde bu kelimeler için doğrudan "fakülte" karşılığı verilmemiştir. Türkçe Sözlük'te "ocak" maddesindeki "bilim ocağı" (TDK, 1945a, s. 444) ifadesi ve "kol" maddesindeki "Bir şeyin ayrıldığı kısımlardan her biri, şube" (TDK, 1945a, s. 355) ifadesi, bu kelimelere "fakülte" şeklinde yeni bir anlam yükleme imkânı tanımaktadır. Elbette Ataç'ın bu kelimelere "fakülte" anlamı verirken hangi noktadan hareket ettiği konusunda kesin bir veri yoktur ancak söz konusu kelimeleri Ataç'ın türetmediği, sadece yeni anlam yüklediği açıktır.

1.7. Diğer Sözlüklerde Bulunan Kelimeler

Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi (SDD): *ansıtmak, aranç, çizek, eseme, öğseyin, yazak, kirez ayı (< kiraz ayı)*

Türkçe Terimler Cep Kılavuzu (1941): *çevren, doğa, doğal*

Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü (1943): *ak ağın, benzenmek, bilisiz (< bilüsüz), bilisizlik (< bilüsüzlük), duyucu, gözgü, kara ağın*

İlk ve Orta Öğretim Fizik Terimleri (1937): *duruk, mercek, nesnel*

Gramer Terimleri: İlk ve Ortaöğretim İçin (1942): *söz-dizimi*

Kâmûs-ı Türkî: *gücük, güldeste, yürek karası* (Yürek Karası için Kâmûs-ı Türkî'de "masiyet (günah) anlamı verilmiştir. Ataç, bu kelimeyi "vicdan azabı" yerine kullanmaktadır.)

1.9. Ataç'tan Önce Kullanılan Ancak Sözlüklere Girmemiş Kelimeler

Ataç'ın kullandığı bazı kelimeler, araştırma için taranan sözlüklerde bulunmamaktadır ancak aşağıda açıklamasıyla verilen bu kelimelerin Ataç'tan önce değişik yerlerde Ataç'ın kullandığı anlamla kullanıldığı tespit edilmiştir.

bildirim: Ataç, bu kelimeyi "tebliğ" anlamında kullanmıştır, aynı kelime yine aynı anlamda 1934'ten itibaren gazetelerde (19.12.1934, 21.12.1934, 22.12.1934, 06.01.1935 tarihli Ulus gazetesinde; 24.12.1934 tarihli Kurun gazetesinde) kullanıldığı görülmektedir.

eleştirme: Araştırmada taranan sözlüklerde bu kelimeye rastlanmamıştır. İ. Hakkı Baltacıoğlu'nun (1945), bir yazısında bu kelimeyi kullandığı görülmektedir.

eylemsiz: Çolpan'a göre (1963, s. 46) Ataç, bu sözcüğü 1956'daki bir yazısında kullanmıştır. 24.11.1947 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan "Üniversiteler Eylemli Öğretim Üyelerinin Seçimi Hakkında Tüzük"te "eylemli doçent, eylemsiz doçent" ifadeleri kullanılmaktadır.

öykücü: Araştırmada taranan sözlüklerde "öykü" kelimesi madde başıdır ancak "öykücü" kelimesi yoktur. Bunun yanında 13.06.1935 tarihli Ulus gazetesinde "öykü" maddesi açıklanırken verilen "Reşad Nuri en iyi öykücülerimizden biridir." cümlesinde "öykücü" kelimesi kullanılmıştır.

koçaklama: Araştırmada taranan sözlüklerde bu kelimeye rastlanmamıştır. Ataç bir yazısında (Ataç, 1949d) Türk Dil Kurumunun sözlüğünü eleştirirken "koçaklama gibi öteden beri dilimizde olan" bir kelimenin sözlükte olmamasına değinmiştir. Görüldüğü üzere kelimeyi Ataç türetmemiştir ancak böyle bir kelimenin sözlüklerde olmaması gerçekten de dikkat çekicidir.

usta işi: Ataç, bu kelimeyi "şaheser" anlamında kullanmıştır. 30 Ağustos 1935 tarihli Akşam gazetesinde yer alan bir haberde Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nden bahsedilirken "harp tarihinde bir usta işi (şaheser)" ifadesi kullanılmıştır. Yine o yıllarında gazetelerde bu kelime sıkça kullanılmıştır. Ataç'ın öz Türkçeciliğe başlama zamanı dikkate alındığında bu sözcüğün Ataç tarafından yapılmadığı söylenebilir.

uluslararası: Ataç'ın "beynelmilel" karşılığında kullandığı sözcüktür. Bu sözcük de araştırma için taranan sözlüklerde yoktur ancak 1934'ten itibaren gazetelerde aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. Kullanıldığı ilk yıllar dikkate alındığında kelimenin Ataç tarafından türetilmediği söylenebilir. Dil Devrimi'nin ilk yıllarından beri kullanılmasına rağmen o dönem sözlüklerine girmemiştir.

uzgörü: Çolpan'ın aktardığına göre Ataç bu kelimeyi 1944'te "pénétration" kelimesine karşılık olarak kullanmıştır. Ataç'ın cümlesi şöyledir: "Uzgörümüz kıt da onun için pek az şeyi uzlaştırabiliyoruz." (Çolpan, 1963, s. 102). Pénétration kelimesinin "içe girme, nüfuz, etki etme, kavrayış, anlayış" gibi anlamları vardır (http://www.fransizcasozluk.net/). Ataç'ın "uzgörü" kelimesini "kavrayış, anlayış" anlamında kullandığını söylemek mümkündür. Uzgörü kelimesi, 15 Haziran 1935 tarihli Ulus gazetesinde "basiret" kelimesine; 15 Ocak 1939 tarihli yine Ulus gazetesinde "deha" kelimesine karşılık olarak kullanılmıştır. Yine bu kelimenin Kullanıldığı ilk yıllar dikkate alındığında kelimenin Ataç tarafından türetilmediği söylenebilir ancak bu konuda elbette kesin bir yargıya varılamaz.

yanılgı: Ataç'ın 1953'teki bir yazısında "erreur" karşılığında kullandığı (Çolpan, 1963, s. 106) bir kelimedir. Erreur kelimesinin "yanlışlık, hata, dalalet" gibi anlamları vardır (http://www.fransizcasozluk.net/). Araştırma için taranan sözlüklerde "yanılgı" kelimesi yoktur ancak Aka Gündüz'ün "Kaplan Tırnağı" adlı metninin Ulus gazetesindeki tefrikalarında bu kelime görülmektedir. 23 Kasım 1934'teki parçada metnin sonunda "yanılgı" kelimesi için "gaflet" anlamı, 28 Kasım 1934'teki parçada ise "gaflet, hata" anlamı

verilmiştir. Ataç'ın "yanılgı" kelimesini başka bir yerden etkilenmeden mi türettiği yoksa bu kelimeyi bir yerden mi beğenip aldığı şu an kesin değildir. Ancak bu kelimenin Ataç'tan önce başkası tarafından kullanıldığı açıktır.

düşündeş: Ataç, 1951'deki "İyi Hava" başlıklı yazısında bu kelimeyi "hemfikir"e karşılık olarak kendisinin uydurduğunu söylemiştir (Ataç, 2014, s. 45). Araştırmada taranan sözlüklerde bu kelimeye rastlanmamıştır. Ancak Ulus gazetesinde *Yankılar* adlı köşede uzun yıllar "T.İ." imzasıyla yazan bir yazar, 27 Kasım 1943 tarihli yazısında Vakit gazetesinin dil köşesini hazırlayan bir kişiden bahsederken "… bu noktada benimle düşündeş görünüyor ve bunun böyle olmasına ayrıca şu sebebi de gösteriyor." yazmıştır. Görüldüğü gibi kelime, Ataç'tan önce "hemfikir" anlamında kullanılmıştır. Kelimeyi 1943'te Ataç'ın türetmesi T.İ.nin de Ataç'tan almış olması da muhtemeldir, bu kelimenin Ataç'tan önce başkası tarafından türetilmiş olması da muhtemeldir.

uygulama: Ataç'ın 1956'daki bir yazısında "tatbik" karşılığında kullandığı (Çolpan, 1963, s. 100) sözcüktür. Türkçe Sözlük'ün ilk baskısında "uygula-" fiili vardır (TDK, 1945a, s. 602) ancak "uygulama" ismi yoktur. Bu kelimenin 1945'ten itibaren gazetelerde sıkça kullanıldığı görülmektedir. Ömer Asım Aksoy'a göre (1981), "uygulama" kelimesi, Tahsin Banguoğlu tarafından türetilmiştir.

yakınmak: "Şikâyet etmek" karşılığı olarak TD'de (TDTC, 1934b, s. 1271) ve ilk baskı Türkçe Sözlük'te (TDK, 1945a, s. 624) "yanıkmak" kelimesi verilmiştir. Ataç ise "şikâyet etmek" karşılığında "yakınmak" kelimesini kullanmıştır. Ataç'ın "yanıkmak" kelimesini "yakınmak" olarak değiştirdiği veya başka bir yerden "yakınmak"ı aldığı düşünülebilir. Bunun yanında "şikâyet" kelimesi de 1933'teki dil anketinde karşılık aranan kelimelerden biridir ve ankete cevap gönderen bir okul komisyonu "şikâyet" için "yakınmak" kelimesini önermiştir (Balyemez, 2019, s. 501).

yaşam: Ataç'ın "ömür" ve "hayat" kelimelerine karşılık olarak kullandığı bir kelimedir. Araştırma için taranan sözlüklerde "yaşam" kelimesi yoktur. *Hayat* ve *ömür* kelimeleri, 1933 yılındaki dil anketinde karşılık aranan kelimelerdendir. Ankete katılarak gazetelere cevap gönderen M. Tayfur adlı kişi "hayat" kelimesi için, O. Emel adlı kişi de "ömür" kelimesi için "yaşam"ı önermiştir (Balyemez, 2019, s. 601, 752).

bilim sözü: Ataç bu kelimeyi 1949'da "ıstılah, terim" karşılığında kullanmıştır (Çolpan, 1963, s. 29). Bu sözcük de taranan sözlüklerde yoktur ancak Ataç'tan önce 1933'teki dil anketinde "ıstılah" kelimesine karşılık aranırken M. Tayfur tarafından "bilim sözü" karşılığı önerilmiştir (Balyemez, 2019, s. 606).

yanıtlamak: Bu sözcük de taranan sözlüklerde yoktur ancak Ataç'tan önce 1933'teki dil anketinde "icabet" ve "taviz" kelimelerine karşılık olarak önerildiği görülmüştür.

Dil anketi, Ataç'ın yeni kelimeleri kullanmaya başlamasından çok önce yapılmıştır ve anket verileri, Ataç zamanında toplu olarak yayımlanmamıştır. Bu durumda Ataç'ın "yaşam, bilim sözü, yakınmak" gibi kelimeleri dil anketinden aldığı kesin değildir ancak bu kelimelerin Ataç tarafından önceki kullanımlarından tamamen bağımsız olarak yeniden türetildiği de kesin değildir. Burada açık olan nokta, söz konusu kelimelerin Ataç'tan önce başkaları tarafından önerilmiş, kullanılmış olmasıdır.

2. ATAÇ'IN YAPMIŞ OLABİLECEĞİ KELİMELER

Çalışmanın bu bölümünde Ataç'ın kullandığı ama Ataç'tan önceki başka bir kaynakta bulunduğu, aynı anlam ilişkisiyle kullanıldığı tanıklanamayan sözcükler üzerinde durulacaktır. Bu sözcüklerin Ataç tarafından türetme veya birleştirme yoluyla yapılmış olma ihtimali yüksektir.

2.1. Ataç'ın Birleştirme Yoluyla Yapmış Olabileceği Kelimeler

Ataç, yazılarında kullandığı çok sayıda yeni birleşik sözcük kullanmıştır. Ataç, bu sözcükleri gerek kendi türettiği gerekse başka kaynaklardan aldığı sözcükleri birleştirerek yapmış olmalıdır:

ad bileşimi "izafet terkibi"
ak-töre "ahlak"
ata kalıdı "patrimoine"
atalar kalıdı "patrimoine"
baba kalıtı "patrimoine"
betik-yurdu "kütüphane"
bile-duyuş "sympathie"
bile-öylük "synchronisme"
bilge-sever "feylesof"
bilgelik-sever "feylesof"
bilim-öncesi "presscientifique"
bilim-yurdu "üniversite, darülfünun"
budun-buyrum "democratie"
budun-buyrumcu "democrate"
büyük öykü "roman"
dediğim-dedik "müstebit"
doğa-bilik "biologie"
doğmaca oyun "tuluat"
dörüt eri "sanatkar"
duruk toplum "societe starique"
durul görmüğü "devlet tiyatrosu"
düz-deyiş "nesir"
düzeyit "nesir"
düzeyitçi "nâsir"
eseme-öncesi düşünü "mentalite prelogiuge"
geç-göç "trafik"
geçmiş-bilim "tarih"
gerçek-üstücü "sürrealiste"
gökçe-yazın "edebiyat, belles-lettres"
kurma gücü "imagination, hayal kuvveti"
mutlu azlık "happy few"
mutlu azınlık "happy few"
mutlu son "happy and"
ön-yargı "prejuge"
öz-dileyi "iradei cüziye"
özge-ağzı "avukat"
özgür-koşuk "serbest nazım"
öz-sevi "izzet-i nefis"
sağ beğeni "zevk-i selim"
sağtöre "ahlak"
sağ-yazı "imla"
sayı-bilik "mathematique"
sayrılar evi "hastane"
soy yapıt "classique eser"
sözdizisi "nahiv"
sü atasağunu "askeri hekim"
şaşkı imi "nida işareti"
tapınak-kurdu "fanatique"
tek-düzelik "yeknesaklık"
tin-bilimci "ruhiyatçı, psychologue"
tin-bilimsil "psychologique"
türetme gücü "invention"
usul erdem "akli meziyet"
ut-çalar "udî"
uy-gücü "muhayyile"
uzabiliğ "tarih"
uza-bilikçi "tarihçi"
uza-bilim "tarih"
uzak-konuşur "telephone"

görütler bütünü "ideologie"
güceminde olmak "zorunda olmak"
güvenlik yönetmeni "emniyet müdürü"
güzel-bilikçi "estetikçi"
iççağrı "vocation"
iğreti anlam "istiare"
ilinti adsıları "nisbi zamirler"
iyimser bacı "soroptimiste"
kılısı ile deyisi "ef'ali ve akvali"
kısı-evi "hapishane"
konuşu yapmak "conference vermek"
kök sözlüğü"dictioannaire etymologiuqe"
kurgu gücü "imagination, hayal kuvveti"
uzasal özdekçilik "tarihi maddecilik"
uza-yazarlık "tarih-nüvislik"
ünlem noktası "nida işareti"
yad-ulusul "gayr-i milli"
yapım-evi "fabrika"
yeni-söz "neologisme"
yer-çizim "coğrafya"
yırlık anlam "mazmun"
yorum betiği "tabirname"
yurt-yönetimcisi "politikacı"
yurt-yönetimi "politika, siyaset"
yüksek öğretmen "müderris, professeur"

3.2. Ataç'ın Türetme Yoluyla Yapmış Olabileceği Kelimeler

Ataç, türetme yoluyla da çok sayıda yeni sözcük yapmış ve yazılarında kullanmıştır. Kelime türetirken gerek Eski Türkçe ve halk ağzından gerekse o dönem kullanılan canlı köklerden hareket etmiştir. Ataç, dil uzmanı olsun olmasın herkesin sözcük türetmesi gerektiği görüşündedir; ona göre, bir kelimenin dilde yaşaması için doğru türetilmiş olması gerekmez, önemli olan anlamının açık olmasıdır (Ataç, 1947b). Ataç'ın türetmiş olabileceği -kendi deyimiyle "uydurduğu" (Ataç, 1948c)- kelimeler ve hangi yabancı kelime için türetildikleri aşağıda sıralanmıştır. Gerekli durumlarda kök ve eklere ilişkin açıklamalar eklenerek sözcük türetilirken hangi kaynaktan hareket edildiği gösterilmeye çalışılştır. Burada bir noktayı bir kez daha vurgulamak gerekmektedir. Aşağıda sıralanan kelimelerin tamamını Ataç'ın türettiği konusunda bir kesinlik yoktur; Ataç, bu kelimelerin bir kısmını farklı kaynaklardan almış olabilir.

adsı, adımsı "zamir"

ağın "temayül": TD'de "meyletmek" anlamında "ağmak" (TDTC, 1934b, s. 858) kelimesi vardır.

ağlatı "tragedie"

alancı "Metteur en scene" (meydancı), "regisseur" (sahne yöneticisi)

algınlık "aşk": TD'de "aşk" anlamında *algın* (TDTC, 1934b, s. 863) kelimesi vardır.

anıltı "citation"

anlatı "şiir, hikâye, recit". Bu kelime de çalışma için taranan sözlüklerde yoktur ancak 25.05.1933 tarihli Hakimiyeti Milliye gazetesinde yayımlanan anket listesinde "meşruhat" sözcüğüne karşılık olarak önerildiği görülür. 5 Mayıs 1935 tarihli Ulus gazetesindeki bir haber metninde de "açıklama" anlamında kullanıldığı görülür. Ataç, sözcüğü "açıklama" anlamından farklı olarak "şiir, hikâye, recit" karşılığında kullanmıştır. Bu durum, söz konusu kelimenin 1933 ve 1935'teki kullanımlarından bağımsız olarak yeniden türetildiğini gösterebilir.

ansımak "hatırlamak": SDD'de (TDK, 1939, s. 106) "hatırlatmak" anlamında "ansıtmak" fiili vardır.

ansılamak "hatırlamak": SDD'de (TDK, 1939, s. 106) "hatırlatmak" anlamında "ansıtmak" fiili vardır.

ardaltma "tehir"

ayıtma "hitap": Ayıt- "söyle-" fiilinden

ayrıklanmak "tecrit edilmek"

bağlanç "din": Ulus'taki bir yazısında (Ataç, 1948b) bu kelimeyi Fransızca *religion* sözcüğünün kökü olan *re-ligare* "durmadan bağlamak" kelimesinden hareketle türettiğini, beğenmemesine rağmen yenisini buluncaya kadar bunu kullanacağını belirtmiştir.

bağnazlaşmak "mutaassıp olmak": CK'de "bağnaz" (TDK, 1935, s. 37) kelimesi vardır.

basman "nâşir"

baylaştırmak "zenginleştirmek"

bellemsel "mnemotechnigue" (hafıza)

bengileşmek "ebedileşmek": Bengü "sonsuz" kelimesinden türetilmiştir.

benzenek "pastiche" (öykünme): "benze-" fiilinden türetilmiştir.

betikçe "kitabî"

betikleşmek "mektuplaşmak"

betin "sahife": TD bet "sahife" (TDTC, 1934b, s. 907) kelimesi vardır.

biçimcilik "formalisme"

bildirce "rapport"

bilimtay "academie"

bilinçsizlik "şuursuzluk": FGTS'de "bilinçsiz" (TDK, 1942a, s. 22) kelimesi vardır.

bilseme "tecessüs" (merak)

boşuğlamak "izin vermek": TD'de "izin" karşılığında *boşuğ* (TDTC, 1934b, s. 920) kelimesi vardır.

bölünsüz "atom"

buğulu "vapur": CK'deki "buhar, vapeur" anlamında *buğu* kelimesi vardır (TDK, 1935, s. 63).

bulgulamak "keşfetmek": TD'deki *bulgu* "keşf" (TDTC, 1934b, s. 927) kelimesi vardır.

buyrukçu "dictateur"

coşu "heyecan"

çalışak "laboratorium"

çeviri "tercüme"

çevirim "tercüme"

çoğunlaştırmak "cemileştirmek"

çözümsül "analytique"

dalgalanım "rytme"

danışka "enquete" (anket)

değinme "temas": TD'deki *teğin-* fiilinden (TDTC, 1934b, s. 1217)

direşme "sebat": TD'deki *direş-* fiilinden (TDTC, 1934b, s. 978)

doğallayın "bitabii, tabii olarak"

dokunca "zarar"

dölekçe "temkinlice" TD'de *dölek* "ihtiyat" kelimesi (TDTC, 1934b, s. 983) vardır.

dörüt "sanat": Ulus'taki bir yazısında bu kelimeyi eski Türkçe törüt- "yarat-" fiilinden kurduğunu söylemiştir (Ataç, 1947b).

dörütmen "sanatkar": Ulus'taki bir yazısında bu kelimeyi eski Türkçe törüt- "yarat-" fiilinden kurduğunu söylemiştir (Ataç, 1947b).

durasız "vefasız": Türkçe Sözlük'teki *dura* "vefa" kelimesinden (TDK, 1945a: 166)

duruklaşmak "statiqueleşmek": FT'deki *duruk* "hareketsiz" kelimesinden (Kültür Bakanlığı, 1937, s. 5) türetilmiş olabilir.

durul "devlet"

durulman "devlet adamı"

düşece "tesadüfî"

düşsül "hayalî"

düşünmen "penseur" (düşünür)

düşünü "fikir"

düzeltmen "musahhih"

düzence "disiplin"

düzeti "nesir"

eleştiri "tenkit": FGTS'deki (TDK, 1942a, s. 38) *eleştirim*, *eleştirmek* kelimelerinden hareket edilmiş olabilir.

eleştirmeci "münekkit": FGTS'deki (TDK, 1942a, s. 38) *eleştirmek* kelimesinden hareket edilmiş olabilir.

enezleşmek "zayıflamak": TD'deki *enez* "zayıf" kelimesinden (TDTC, 1934b, s. 1000) türetilmiş olmalıdır.

enezlik "zaaf": TD'deki *enez* "zayıf" kelimesinden (TDTC, 1934b, s. 1000) türetilmiş olmalıdır.

eplemek "sebep olmak": TD'deki *ep* "sebep" kelimesinden (TDTC, 1934b, s. 1001) türetilmiş olmalıdır.

ermegülük "tembellik": TD'deki *ermegü* "tembel" kelimesinden (TDTC, 1934b, s. 1004) türetilmiş olmalıdır.

esenek "ilham"

esrikleşmek "mest olmak"

esriklik "mesti, sarhoşluk"

etkilemek "tesir etmek" FGTS'deki (TDK, 1942a, s. 40) *etki* kelimesinden türetilmiş olmalıdır.

eylemce "fiil": FGTS'deki "eylem"den (TDK, 1942a, s. 42) türetilmiş olmalıdır.

ezgici "bestekâr": TD'deki *ezgi* kelimesinden (TDTC, 1934b, s. 1010) türetilmiş olmalıdır.

gerekler "icabat"

gizimcilik "mistiklik"

görece "nisbi"

görevmen "memur"

görmüksü "theatral": TD'deki *görmük* "tiyatro" kelimesinden (TDTC, 1934b, s. 1024) türetilmiş olmalıdır.

görücü "visuel" (görsel)

görüncecilik "idealisme"

görüt "idea, fikir"

görütçülük "idealisme"

görütsül "ideal"

gözemlenme "müşahede edilme"

güceme "zorlama": TD'deki *güce-* "zorla-" fiilinden (TDTC, 1934b, s. 1028) türetilmiş olmalıdır.

güdek "dava"

güldürü "komedie": Ulus'taki bir yazısında (Ataç, 1949e) bu kelimeyi kendisinin türettiğini yazmıştır.

günce "gazete"

günce "journal, hatıra defteri"

gündemek "tarih"

hepil, hepsil "genel"

ılgımlanmak "merak etmek"

ısız "lüzumsuz"

inanılırlık "credibilete"

iyemli "latif": TD'deki *iyem* "hüsn, latif" kelimesinden (TDTC, 1934b, s. 1057) türetilmiş olmalıdır.

iyemsizlik "çirkinlik": TD'deki *iyem* "hüsn, latif" kelimesinden (TDTC, 1934b, s. 1057) türetilmiş olmalıdır.

iyir "ilaç"

izlenimci "impressyonniste": FGTS'deki "izlenim"den (TDK, 1942a, s. 56) türetilmiş olmalıdır.

kalanak "superstition"

kalıpçılık "formalisme"

kanı "kanaat": *Kanaat* kelimesine karşılık olarak TD'de "kanış" (TDTC, 1934b, s. 1066), FGTS'de ise "kanım" kelimesi verilmiştir (TDK, 1942a, s. 57).

katımca "adjective, sıfat"

kavsamak "fark etmek"

kesinleme "affirmation"

kınanmak "ayıplanmak"

kınılamak "cezalandırılmak"

kıpı "an": TD'deki *kıpma* "an" (TDTC, 1934b, s. 1089) kelimesinden hareket edilmiş olabilir.

kıynanma "cezalandırma": TD'deki *kıyna-* "cezalandır-" (TDTC, 1934b, s. 1093) fiilinden türetilmiş olmalıdır.

komuğ "musiki": TD'de "musikişinas" anlamında "komuğçı" kelimesi vardır (TDTC, 1934b, s. 1100).

kopuzsul "lyrique"

kopuzsulluk "lyrisme"

koşul "şart"

köğlü "manzum": DLT'deki köğ "vezin" kelimesinden

köğük "mısra": DLT'deki köğ "vezin" kelimesinden

köksül "original"

köpeksilik "cynisme": *Cynisme* (kinizm) bir felsefe terimidir. Bu terim FGTS'de "kelbiye" kelimesi ile karşılanmıştır (TDK, 1942a, s. 63). Buradaki "kelp" (köpek)" kelimesinden hareketle "köpeksilik" türetilmiş olabilir.

kuramcı "nazariyeci": FGTS'deki *kuram* "nazariye" kelimesinden (TDK, 1942a, s. 63) türetilmiş olmalıdır.

kurgulamak "hayal etmek": TD'deki *kurgu* "muhayyile" kelimesinden (TDTC, 1934b, s. 1113) türetilmiş olmalıdır.

kurunç "hayal"

küçüklenme "tevazu"

küşümcülük "reybilik": TD'deki *küşüm* "şüphe" kelimesinden (TDTC, 1934b, s. 1119) türetilmiş olmalıdır.

meydancı "metteur en scene"

nesnellik "afakîlik, objective": FGTS'deki nesnel kelimesinden (TDK, 1942a, s. 66) türetilmiş olabilir.

ortaklaşmacı "communiste": Türkçe Sözlük'te "ortaklaşma" kelimesi vardır (TDK, 1945a, s. 452).

oyukçu "heykeltıraş": TD'deki *oyuk* "heykel" kelimesinden (TDTC, 1934b, s. 1137) türetilmiş olabilir.

ozansılık "şairanelik"

öldürmen "cellat"

önmen "pasteur"

örneğin "meselâ": Ulus'taki yazılarında "ilkin" kelimesinden hareket ederek bu kelimeyi kendisinin türettiğini söylemektedir (Ataç, 1947b; Ataç, 1949d).

öykünücü "taklitçi": Türkçe Sözlük'te (TDK, 1945a, s. 464) öykün- "taklit et-" fiili vardır.

özdensizlik "samimiyetsizlik"

özsül "en soi" (kendi içinde)

sağın "hekim": DLT'de "hekim" anlamında *ata sagun* kelimesi vardır (Atalay, 1986, s. 48)

sağınlık "tıp"

saldam "ciddi": TD'de "ciddi" kelimesine karşılık olarak "saldamlı" kelimesi verilmiştir (TDTC, 1934b, s. 1164).

saldamlık "ciddiyet": TD'de "ciddi" kelimesine karşılık olarak "saldamlı" kelimesi verilmiştir (TDTC, 1934b, s. 1164).

salkılamak "haber vermek" TD'deki salkı "haber" kelimesinden türetilmiş olabilir (TDTC, 1934b, s. 1165).

saptalamak "ispat etmek": CK'deki *sapta-* "tespit et-" fiilinden hareket edilmiş olabilir (TDK, 1935: 245).

saptalamak "tespit etmek": CK'deki *sapta-* "tespit et-" fiilinden hareket edilmiş olabilir (TDK, 1935, s. 245).

sayışlamak "hesaba katmak"

sayrılanmak "hastalanmak": TD'deki *sayru* "hasta" kelimesinden türetilmiş olabilir (TDTC, 1934b, s. 1172).

seçiklik "vüzuh": Türkçe Sözlük'teki "seçik" kelimesinden (TDK, 1945a, 510) türetilmiş olabilir.

seçkincil "aristocratique": TD'deki *seçkin* "güzide" kelimesinden türetilmiş olabilir (TDTC, 1934b, s. 1173).

seğinme "dans etme": TD'de "dans etmek, raks etmek" için önerilen "siğenmek" (TDTC, 193b, s. 1184) ve "seğirmek" kelimelerinden (TDTC, 1934b, s. 1173) türetilmiş olabilir.

sevince "müjde"

sizin "şüphe": TD'deki *sizin-* "şüphe et-" fiilinden (TDTC, 1934b, s. 1186) yararlanılmış olabilir.

sizinlenme "şüphelenme": TD'deki *sizin-* "şüphe et-" fiilinden (TDTC, s. 1934b, 1186) yararlanılmış olabilir.

soğundurmak "decourager" (vazgeçirmek)

sunca "ithafiye"

sunutlamak "ithaf etmek"

şüyüncü "müjdeci": TD'deki *şüyün* "müjde" kelimesinden (TDTC, 1934b, s. 1205) türetilmiştir.

talkalı "zararlı": TD'deki *talka-* "zarar ver-" fiilinden (TDTC, 1934b, s. 1208) yararlanılmış olabilir.

tanımlama "tarif": CK'deki *tanımla-* fiilinden (TDK, 1935, s. 275) türetilmiştir.

tanrıgan "rahip"

tanrıl "ilahî"

tansıklatmak "hayran etmek": TD'deki *tansukla-* "hayran kalmak, hayran olmak fiilinden (TDTC, 1934b, s. 1210) türetilmiştir.

tansıklık "hayranlık": TD'deki *tansuk* "şayanıhayret" kelimesinden (TDTC, 1934b, s. 1210) yararlanılmış olabilir.

taplanmak "kabul edilmek": TD'deki *tapla-* "kabul et-" kelimesinden (TDTC, 1934b, s. 1211) yararlanılmış olabilir.

tartışı "münazara"

tecimen "tacir": Tacir kelimesi için CK'de *tecimer* kelimesi önerilmiştir (TDK, 1935, s. 279).

tekdüzenli "monotone": Türkçe Sözlük'teki "tekdüzen" kelimesinden (TDK, 1945a, s. 571) türetilmiştir.

tiginlik "prenslik"

tilcik "kelime"

toplumsul "ictimaî": FGTS'de (TDK, 1942a, s. 89) "toplumsal" kelimesi önerilmiştir.

törüt “sanat”: Ulus’taki bir yazısında bu kelimeyi eski Türkçe *törüt-* “yarat-” fiilinden kurduğunu söylemiştir (Ataç, 1947b).

törütmen “sanatkâr”: Ulus’taki bir yazısında bu kelimeyi eski Türkçe *törüt-* “yarat-” fiilinden kurduğunu söylemiştir (Ataç, 1947b).

tutkuca “tragedie”

tümce “cümle”

tümcü “totalitaire”

tümcülük “totalitarisme”

tümlem “cümle”

türeti “icat”: Ulus’taki bir yazısında bu kelimeyi kendisinin türettiğini söylemiştir (Ataç, 1947b).

türetilme “icat edilme”

türetmen “mucit”

tüzeci “hukukçu”: CK’deki *tüze* “adalet” kelimesinden türetilmiş olabilir (TDK, 1935, s. 239).

tüzemen “hukukçu” CK’deki *tüze* “adalet” kelimesinden türetilmiş olabilir (TDK, 1935, s. 239).

uğraştaş “meslektaş”: TD’deki *uğraş* “meşguliyet” kelimesinden (TDTC, 1934b, 1242) yararlanılmış olabilir.

uğumlamak “karar vermek”: TD’deki *uğum* “karar” kelimesinden (TDTC, 1934a, s. 429) yararlanılmış olabilir.

urukçu “ırkçı”: TD’deki *uruk* “ırk” kelimesinden (TDTC, 1934b, s. 1247) yararlanılmış olabilir.

usaman “mantık”

usamal “mantıkî”

uyrular “tebea”

uyumsul “harmonique”

uzasal “tarihî”

üycük “beyit”: TD’deki *üy* “beyt, hane” kelimesinden (TDTC, 1934b, s. 1260) yararlanılmış olabilir.

üz “sahife”

üzünç “melal”

yağınlamak “tehdit etmek”

yalınçlık “basitlik”: CK’deki *yalınç* “basit” kelimesinden türetilmiş olabilir (TDK, 1935, s. 311).

yalınlaşma "sadeleşme": CK'deki *yalın* "basit" kelimesinden türetilmiş olabilir (TDK, 1935, s. 311).

yalınlık "basitlik": CK'deki *yalın* "basit" kelimesinden türetilmiş olabilir (TDK, 1935, s. 311).

yalınlık "sadelik": CK'deki *yalın* "basit" kelimesinden türetilmiş olabilir (TDK, 1935, s. 311).

yanarma "iltifat": TD'deki *yanar-* "iltifat et-" fiilinden (TDTC, 1934b, s. 1270) yararlanılmış olabilir.

yanıtmak "cevap vermek"

yapça "fiil"

yapıt "eser": Ataç, 1947'deki bir yazısında bu kelimeyi kendisinin türettiğini yazmıştır (TDK, 1962, s. 154).

yapman "auteur"

yapman "müessir"

yargıl "mahkeme"

yayıç "nesir"

yazın "edebiyat"

yazıncı "edebiyatçı"

yeğinlemek "tercih etmek": CK'deki *yeğin* "evla" kelimesinden türetilmiş olabilir (TDK, 1935, s. 322).

yergici "heccav"

yımızıklık "çirkinlik": TD'deki *yımızık* "çirkin" kelimesinden (TDTC, 1934b, s. 1291) yararlanılmış olabilir.

yırlam "türkü": SDD'deki *yırla-* "şarkı söylemek" fiilinden (TDK, 1947, s. 1529) yararlanılmış olabilir.

yoluğlamak "feda etmek": TD'deki yoluğ "feda" kelimesinden (TDTC, 1934b, s. 1297) yararlanılmış olabilir.

yörelice "etraflıca": TD'deki *yöre* "etraf" kelimesinden (TDTC, 1934b, s. 1300) yararlanılmış olabilir.

yöresellik "mahallilik": Türkçe Sözlük'teki "yöresel" kelimesinden (TDK, 1945a, s. 647) türetilmiştir.

yüzsü "sathî"

yüzül "sathî"

Aşağıda sıralanan kelimeler, çalışma için sözlüklerde madde başı olarak yer almıştır ancak sözlüklerdeki anlamlar ile Ataç'ın kullandığı anlam birbirinden çok farklıdır. Bu nedenle bu tür kelimelerin de "Ataç'ın türetme yoluyla yapmış olabileceği kelimeler" arasında listelenmesi uygun görülmüştür.

akış: Ataç bu kelimeyi "rythme" anlamında kullanmıştır. TD'de "cereyan, meyil" anlamında kullanılan "akış" kelimesi vardır (TDTC, 1934b, s. 1300).

döneç: Ataç bu kelimeyi "strophe" (bent, beyit) kelimesi için kullanmıştır. Döneç kelimesi FT'de "rotor" (motorun dönen parçası) kelimesine karşılık olarak kullanılmıştır (Kültü Bakanlığı, 1937, s. 5).

ezgil: Ataç bu kelimeyi "Melodique" kelimesi için kullanmıştır. Türkçe Sözlük'te "muşmula" anlamı verilmiş bir "ezgil" kelimesi vardır (TDK, 1945a, s. 195).

günlük: Ataç'ın "gazete" karşılığında kullandığı kelimedir. CK'de "yevmî" anlamı verilen "günlük" kelimesi vardır (TDK, 1935, s. 144).

ilinç (ilginç?): Ataç'ın "ilinç" kelimesini 1955'teki bir yazısında "interressant" karşılığında kullanmıştır. Bunun yanında Ataç, 1948'deki yazısında "interressant" için "ilginç" karşılığını kullanmış ve bu kelimeyi kendisinin "uydurduğu"nu söylemiştir (Ataç, 1948c). Ataç, bazen türettiği bir kelimeyi beğenmeyip başka bir kelime türetmiştir. Acaba "interressant" için 1948'de "ilginç" kelimesini türetti daha sonra bunu beğenmeyip "ilinç" kelimesine mi çevirdi yoksa "ilginç" kelimesi bir dizgi yanlışlığı nedeniyle 1955'teki yazıya (Ataç, 1955) "ilinç" olarak mı basıldı? Bu konuda şu an için kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır.

kanıktırmak: Ataç, bu kelimeyi "tatmin etmek" için kullanmıştır. TD'de "tahkir etmek, tahrik etmek" anlamına gelen "kanıktırmak" kelimesi vardır (TDTC, 1934b, s. 1065) .

katkı: Ataç'ın "sıfat" karşılığında bir kelimedir. Türkçe Sözlük'te "ilave" anlamıyla madde başıdır (TDK, 1945a, s. 325).

öğrenek: Ataç bu kelimeyi "dershane" için kullanmıştır. CK'de ibret anlamında madde başı olan bir öğrenek kelimesi vardır (TDK, 1935, s. 225).

özden: Ataç'ın "samimi" karşılığında kullandığı kelimedir. Bu kelime, TD'de "akraba, hediye, hür, makbul" anlamıyla (TDTC, 1934b, s. 1150) madde başı olmuştur. SDD'de ise "soyca temiz, köleliği olmayan" anlamında "özden" kelimesi vardır (TDK, 1947, s. 1125).

töreci: Ataç, bu kelimeyi "moraliste (ahlakçı)" anlamında kullanmıştır. TD'de "hâkim" anlamındadır (TDTC, 1934b, s. 1231).

özgenlik: Ataç, "originalite" karşılığında kullanmıştır. CK'de hürriyet anlamında madde başı olan bir özgenlik kelimesi vardır (TDK, 1935, s. 233).

usul: Ataç, "akla uygun" anlamında kullanmıştır. Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu'nda metod anlamında madde başı olmuştur (TDK, 1935, s. 294).

3. ÖNCEKİ ÇALIŞMALARLA KARŞILAŞTIRMA

Çalışmanın girişinde belirtildiği üzere Ataç'ın sözcükleri üzerine daha önce değişik çalışmalar yapılmıştır. Ataç'ın türetmediği bazı sözcüklerin bu çalışmalarda Ataç'a atfedildiği görülmektedir. Araştırmada ulaşılan bulgular doğrultusunda bu konuda bazı yeni açıklamalar yapmak gerekmektedir:

1. Talat Tekin'in (1957), Ataç'ın türettiği kelimelere örnek olarak sıraladığı kelimeler arasında *betke (makale), önüt (üstad), doğa (tabiat), gücün (cebren) söydeşi (yani), kurağ (müessese)* da vardır. Ancak *betke* Ataç'ın kullanımından çok önce CK'de (TDK, 1935, s. 51), *gücün, kurağ* ve *önüt* kelimeleri TD'de (TDTC, 1934b, s. 1028, 1146), *doğa* kelimesi ise TTCK'de (MV, 1941,

s. 37) *makale, üstat, cebren, müsesse, tabiat* kelimelerine karşılık olarak önerilmiştir. Yani bu kelimeler, Ataç tarafından türetilmemiştir. Cep kılavuzları vb. yayınlarda TDK tarafından önerilen kelimelerin "Ataç'ın türetmesi olamayacağı" Tekin'in de vurguladığı bir tespittir.

Tekin'in üzerinde durduğu başka bir kelime de "yöresel"dir. Tekin'e göre Ataç bu kelimeyi işlek olmayan "-sel" ekiyle "yöre" isminden türetmiştir. Ancak "yöresel", Türkçe Sözlük'ün ilk baskısında madde başı olan bir kelimedir (TDK, 1945a, s. 647). Ataç, "yöre" isminden "-sel" ve "-lik" ekiyle değil; zaten yapılmış olan "yöresel" kelimesinden "-lik" ekiyle yapmış olmalıdır.

Yine Tekin'e göre, Ataç "söylemek" fiilinden "söy"ü almış, üzerine "-daş" ekinin ince ünlülü şeklini ve daha sonra da iyelik ekini getirmiş ve "söydeşi" kelimesini türeterek "yani" karşılığında kullanmıştır. Ancak TD'de (TDTC 1934b, s. 1200) "yani" kelimesine karşılık olarak "süydeşi" kelimesi listelenmiştir. Bu durumda "söydeşi" kelimesini Ataç tarafından yeni yapılan bir kelime olarak değil de "süydeşi"den değiştirilen bir kelime olarak değerlendirmek mümkündür.

2. Hasan Eren (1958), Ataç'ın yaptığı kelimelere örnekler verirken "beğeni, esin, yapıt, yazın, sorun, ekin, koşul, söyleşi…" kelimelerini sıralamıştır. Bunlardan *ekin* TD'de (TDTC, 1934b, s. 994) ve *esin* CK'de (TDK, 1935, s. 188) Ataç'ın kullandığı anlamlarla madde başı olmuştur, yani Ataç'ın türetmediği açıktır. Ataç, "söyleşi"yi "sohbet" karşılığında kullanmıştır, TD'de "mükâleme" (karşılıklı konuşma) için önerilen "söyleşu" (TDTC, 1934b, s. 1192) kelimesini alarak basit bir ses değişikliği ile "söyleşi" yapmış olması kuvvetle muhtemeldir. CK'de "rağbet" karşılığında önerilen "beğeni" ve "mesul" karşılığında önerilen "sorun" (TDK, 1935, s. 46-261) kelimelerini Ataç, "zevk" ve "mesele" karşılığında kullanmıştır. Anlam ilişkileri dikkate alındığında "beğeni" ve "sorun" kelimelerini Ataç'ın türetmediği, bu kelimeleri CK'den alarak anlamlarını değiştirdiği söylenebilir.

3. Geoffrey Lewis; "betke" kelimesini Ataç'ın "makale"ye karşılık olarak "betik" ya da "biti"nin yanlış okunmuş şekli olan "bete"den türettiğini (2007, s. 117), "özgürlük"ün Ataç tarafından "hürriyet" yerine ikame edildiğini (2007, s. 164), "olasılık"ın Ataç'ın "uydurmalarından" biri olduğunu (2007, s. 163), "soyut" ve "somut"un Ataç tarafından –it/t ekiyle türetildiğini (2007, s. 134) söylemektedir. Ancak bu kelimeler 1935'teki CK'de TDK tarafından "makale, azadelik, muhtariyet, ihtimal, mücerret, müşahhas" kelimeleri için önerilen karşılıklardır (TDK, 1935, s. 51, 233, 217, 262, 259). Bu kelimeleri "Ataç'ın türetmesi" olarak kabul etmek güçtür.

Yine Lewis (2007, s. 134), "karşıt" kelimesini Ataç'ın "karşı" edatından türettiği görüşündedir ancak DLT'deki *karşut* "zıt" (Atalay, 1986, s. 274) ve TD'deki *karşıt* "zıt" (TDTC, 1934b, s. 1073) dikkate alındığında bu kelimenin de Ataç tarafından türetilmediğini söylemek gerekir. Lewis'in (2007, s. 159) Ataç'a atfettiği başka bir kelime de "gereksinme"dir. Lewis, kelimenin yapısını "muamma" olarak nitelendirir ve kelimedeki "-sin" ekini anlamanın kolay olmadığını söyler. *Gereksinme* kelimesi Türkçe Sözlük'ün ilk baskısında (TDK, 1945a, s. 217) "ihtiyaç" anlamında madde başı olmuş ve TD'ye gönderme yapılmıştır. Yani kelimenin TD'de geçen ve Radloff'un sözlüğünden alınan *kereksinmek* "ihtiyaç duymak" kelimesine (TDTC, 1934a, s. 355; TDTC, 1934b, s. 1083) dayandığı açıktır. 1945, Ataç'ın yeni kelimeleri kullanmaya başladığı bir dönemdir. İlk bakışta "gereksinme" kelimesinin Ataç tarafından türetildiği ve Türkçe Sözlük'ün ilk baskısına girdiği akla gelebilir ancak bu, zayıf bir olasılıktır. Ataç 1946'daki iki yazısında (1946a, 1946b) TDK'nin

Türkçe Sözlük'ü üzerinde görüşlerini belirtirken "dışarıdan biri" edasıyla yazmıştır. Yani bu sözlükte Ataç'ın kelimelerinden herhangi biri girmiş olsaydı Ataç buna mutlaka değinirdi. Ayrıca Ataç, sözcük türetme konusunda o yılların TDK'si ile görüş ayrılığı içinde olduğunu bazı yazılarında vurgulamıştır (Ataç, 1948d; Ataç, 1949d). Bütün bunlar dikkate alındığında "gereksinme" kelimesinin Ataç tarafından türetilmediği; Ataç'ın bu kelimeyi Türkçe Sözlük'ten alarak kullandığı söylenebilir.

4. Doğan Aksan (2004, s. 23) "eleştirmen, nesnel, ılımlı" gibi kelimelerin Ataç tarafından türetildiğini, canlandırıldığını belirtmiştir. Ancak *eleştirmen* ve *ılımlı* kelimeleri FGTS'de (TDK, 1942a, s. 38, 49), *nesnel* kelimesi ise hem FT'de (Kültür Bakanlığı, 1937, s. 9) hem de FGTS'de (TDK, 1942a, s. 66) Ataç'tan önce madde başı olmuştur. Yani bu kelimeler, Ataç tarafından önerilen veya türetilen birer kelime değildir.

5. Satkın 2004'te "Ataç'ın türetmesi" olarak çok sayıda kelime sıralanmıştır. Satkın, Ataç'ın sözcüklerini araştırırken Tarama Sözlüğü'nü (TDK, 1996) taramış ama Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi'ni (TDTC, 1934a; TDTC, 1934b) taramamıştır. Böyle olunca da 1934'te TD'de yayımlanan *bölün, görmük, kalıt, ilinti, iyemsiz* vb. gibi birçok sözcüğün Ataç tarafından türetilmiş olabileceği (Satkın, 2004, s. 75) gibi yanlış bir sonuca ulaşmıştır. Yine Satkın'ın "Ataç türetmiş olabilir." dediği "bulunç, eğinim, kurgul" gibi sözcükler de FGTS'de (TDK, 1942a) Ataç'ın kullanımından önce madde başı olmuşlardır. Bu kelimeleri Ataç'ın türettiğini söylemek güçtür.

SONUÇ

Bu çalışmada Nurullah Ataç'ın çeşitli yazılarında kullandığı 873 kelimenin kaynağı araştırılmıştır. İncelenen 873 sözcükten 552'sinin Ataç'ın yeni kelimeleri yoğun olarak kullanmaya başlamadan önceki dönemlerde yayımlanan çeşitli sözlüklerde bulunduğu tespit edilmiştir. Zaten Ataç da birçok yazısında sözlüklerden beğenip kelime aldığını belirtmektedir. Yabancı kelimelere karşılık bulma konusunda Ataç'ın en çok yararlandığı kaynak *Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi*'dir. *Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu* ile *Felsefe ve Gramer Terimleri Sözlüğü*'nden de Ataç'ın çok sayıda kelime aldığı görülmektedir.

Ataç'ın kullandığı 873 sözcükten 15'i, (*bildirim, eleştirme, eylemsiz, yanıtlamak, öykücü, koçaklama, bilim sözü, düşündeş, uluslararası, usta işi, uzgörü, yanılgı, uygulama, yakınmak, yaşam*) araştırma için taranan sözlüklerde bulunmamaktadır ancak Ataç'tan önce bu kelimelerin bir kısmının gazetelerde, bir kısmının da 1933'teki dil anketinde geçtiği tespit edilmiştir. "Koçaklama"yı Ataç'ın türetmediği kesindir. İlk kullanım yılları ve sıklıkları dikkate alındığında "bildirim, uluslararası, usta işi, uzgörü, uygulama" kelimelerinin de Ataç tarafından yapılmadığı söylenebilir. Bu gruptaki diğer kelimeler konusunda elde yeterince bilgi yoktur. Bu kelimeler, ilk kaynaklarından bağımsız olarak Ataç tarafından türetilmiş de olabilir; başka yerden alınmış da olabilir. Burada açık olan nokta, söz konusu kelimelerin Ataç'tan önce başkaları tarafından önerilmiş ve kullanılmış olmasıdır.

873 sözcükten 306'sı, araştırma için taranan sözlüklerde bulunmamaktadır. Şu an için bu kelimelerin Ataç tarafından yapıldığı düşünülebilir. Bu sözcüklerden 84'ü birleştirme, 222'si ise türetme yoluyla yapılmıştır. Ataç'ın eski kökleri kullanarak türettiği sözcükler, bugün tutunamamıştır; o dönem kullanılan canlı kök veya gövdelerden türettiği sözcüklerinden 39'u ise TDK ağ sayfasındaki Güncel Türkçe Sözlük'te madde başı olarak

listelenmektedir. Günümüz Türkçesinde yaşayan ve Ataç tarafından türetildiği muhtemel olan sözcükler şunlardır:

ağlatı	*Düzence*	*inanılırlık*	*tanımlama*	*yazıncı*
anlatı	*eleştiri*	*izlenimci*	*tek-düzelik*	*yergici*
bağnazlaşmak	*eleştirmeci*	*kanı*	*üzünç*	*yöresellik*
biçimcilik	*etkilemek*	*koşul*	*yalınlaşma*	*tümce*
bilinçsizlik	*gerçek-üstücü*	*kuramcı*	*yalınlık*	
bulgulamak	*görece*	*kurgulamak*	*yapım-evi*	
çeviri	*güldürü*	*nesnellik*	*yapıt*	
değinme	*günce*	*ön-yargı*	*yazın*	
direşme	*ilginç (<ilinç)*	*örneğin*		

Sözlüklere girmemiş ancak Ataç'tan önce değişik yerlerde Ataç'ın kullandığı anlamla kullanılmış olan "*eleştirme, eylemsiz, yanıtlamak, öykücü, bilim sözü, düşündeş, yanılgı, yakınmak, yaşam*" kelimeleri, bu listeye dâhil edilmemiştir. Bu kelimelerin ilk kaynaklarından bağımsız olarak Ataç tarafından türetildiği kabul edilirse Ataç'ın günümüz Türkçesine katkısı 48 kelime olacaktır.

Çalışmanın ilgili yerlerinde de açıklandığı üzere Ataç'ın özel olarak belirttikleri hariç tutulursa hangi kelimenin hangi sözlükten alındığı ya da hangi kelimenin Ataç tarafından türetildiği konusunda kesin bilgiler yoktur. Çalışma boyunca ortaya konan bütün tespitler, araştırmacının ulaşabildiği verilere dayanmaktadır. İlerleyen yıllarda yeni verilere ulaşılması durumunda gerek bu çalışmadaki gerekse önceki çalışmalardaki tasniflere ilişkin düzeltmeler, yeni değerlendirmeler yapmak mümkün olacaktır.

SUMMARY

Nurullah Ataç is mostly known for his essay and critique writer identity in Turkey because he published articles more than 4.000 in over 50 different newspapers and journals. However there is "lingualism" side of Ataç in addition to his "literary critic" side. Ataç has not received any specialist training in linguistics, but in his own words, he is a person who loves and devoted to language. Nurullah Ataç, who didn'take place in the pure Turkish movement at first, especially after mid-1940's became one of the biggest advocators of excessive purification. He used new words that he found using different sources or reproduced himself instead of foreign words in his essays. Those words made his essays incomprehensible and were criticized mostly because of this. In simplification of language studies of the Republic period it was mentioned about two different groups as "moderation"and "excessiveness". Ataç is mostly categorized in "excessiveness" group thanks to his uncompromising attitude about pure Turkish but he never categorized himself either in the "moderation" or "excessiveness"group.

Some of the new words that Ataç used in his essays drew attention of language researchers and various classification and compilation works were done on these words. In some studies on the words of Ataç, it has been emphasized that some words that are headings in dictionaries before Ataç's use are "derived by Ataç", however, this is a wrong determination. In this case, it would be appropriate to conduct a comprehensive new research on the words used by Ataç. A research like this would prove which words Ataç may have got from which sources and which words he may have deprivated himself. Again a research like this would prove which of the words Ataç may have deprivated are still used today in Turkish. This resource has been made for that purpose.

873 words Ataç used in his essays were put together in a book named "Ataç'ın Sözcükleri" by another researcher before. On this work, the source of these 873 words were searched by scanning dictionaries that were published on the first years of language revolution and contains either old and new words. Lists showing which words Ataç may have got from which dictionaries and which words he may have reproduced himself were created. It's been established that 549 of the 837 inspected words were found in different dictionaries that were published before Ataç started to use those words. Words like *betke, önüt, doğa, ekin, esin, beğeni, sorun, özgürlük, karşıt, gereksinmek* which resources such as Talat Tekin, Hasan Eren, Geoffrey Lewis, Nurettin Satkın said were "Derivated by Ataç" are not derivated by Ataç. Ataç already specified that he used words from dictionaries. The resource Ataç used to find correspondence for foreign words was *Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi.* Also it's seen that Ataç used so many words from *Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu* and *Felsefe ve Gramer Terimleri Sözlüğü*.

306 of those 873 words are not found in dictionaries scanned for research. For now, it can only be considered that they are derivated by Ataç. 84 of these words were made by combining and 222 by derivation. The words that were derived by Ataç from old roots have not been able to survive today; 39 of the words derived from living roots or stems used in that period are listed as headings in the Current Turkish Dictionary on the TDK web page. Some of these words are: *ağlatı, çeviri, eleştiri, etkilemek, gerçek-üstücü, görece, güldürü, günce, koşul, örneğin, yapıt, yazın*.

Makale Bilgileri

Etik Kurul Kararı:	Etik Kurulu Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası:	Araştırmada herhangi bir insan katılımcı yoktur.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları:	Telif hakkına sebep olacak bir materyal kullanılmamıştır.

Article Information

Ethics Committee Approval:	It is exempted from the Ethics Committee Approval
Informed Consent:	No participants in the study.
Financial Support:	No financial support from any institution or Project
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights:	No material subject to copyright is included.

KAYNAKÇA

Akar, A. (2020). Dilde bir gelenek karşıtı olarak Nurullah Ataç. *Özne 32. Kitap: Anarşizm*, 585-598.

Aksan, D. (1976) *Tartışılan sözcükler ve özleştirme sorunu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

Aksan, D. (2004). *Türkçenin söz varlığı*. Ankara: Engin Yay.

Aksoy, Ö. A. (1981). Uydurma. *Türk Dili*, 350, s. 457-462.

Arat, R. R. (1979). *Kutadgu bilig III indeks* (haz. Kemal Eraslan – O. Fikri Sertkaya – Nuri Yüce). İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Ataç, N. (1946a, 30 Eylül). Sözden söze. *Ulus*, s. 2.

Ataç, N. (1946b, 28 Ocak). Çizgiler. *Ulus*, s. 2.

Ataç, N. (1947a, 24 Mart). Değişmek korkusu. *Ulus*, s. 2.

Ataç, N. (1947b, 7 Nisan). Sözden söze. *Ulus*, s. 2.

Ataç, N. (1948a, 9 Şubat). Başlıca kaygım, *Ulus*, s. 2.

Ataç, N. (1948b, 15 Mart). Karalama. *Ulus*, s. 2.

Ataç, N. (1948c, 14 Aralık). Gene dil. *Ulus*, s. 2.

Ataç, N. (1948d, 8 Mart). Bir gönüldeş arkasından. Ulus, s. 2.

Ataç, N. (1949a, 23 Eylül). Yarınki dil. *Ulus*, s. 2.

Ataç, N. (1949b, 23 Aralık). Açıklama. *Ulus*, s. 2.

Ataç, N. (1949c, 15 Ocak). Bir oyun. *Ulus*, s. 2.

Ataç, N. (1949d, 2 Nisan). Önemine binaen. *Ulus*, s. 2.

Ataç, N. (1949e, 2 Aralık). Görmükte. *Ulus*, s. 2.

Ataç, N. (1951). Kavuşma. *Türk Dili*, 1, 23-25.

Ataç, N. (1955). Dergilerde. *Türk Dili*, 44, 529-534.

Ataç, N. (2014). *Diyelim ➛ söz arasında*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.

Atalay, B. (1986) *Dîvânu lugâti't-Türk- IV dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

Aydın, M. (2004). Nurullah Ataç'ın Türkçenin söz varlığına katkısı. *V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı Bildirileri* içinde (s. 343-349). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

Baltacıoğlu, İ. H. (1945, 17 Kasım). Dil devrimine takılanlar. *Ulus*, s. 2.

Balyemez, S. (2019). *1933 yılı dil anketi*. Ankara: Pegem Akademi.

Bayar, N. (2006). *Açıklamalı yeni kelimeler sözlüğü.* Ankara: Akçağ Yay.

Çolpan, Y. (1963). *Ataç'ın sözcükleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Tanıtma Yay.

Dilaçar, A. (1977). Ataç'tan anılar. *Türk Dili*, 308, 447-448.

Ercilasun, A. B. & Akkoyunlu, Z. (2014) *Kâşgarlı Mahmud Dîvânu lugâti't-Türk.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

Eren, H. (1958). Ölümünün birinci yıldönümünde: Ataç'ın dili üzerine. *Türk Dili*, 81, 441-443.

Kurgan, Ş. (1977). Anılar: Ataç'la ilgili anılar. *Türk Dili*, 308, 454-456.

Kültür Bakanlığı (1937). *İlk ve orta öğretim fizik terimleri*. Devlet Basımevi.

Lewis, G. (2007). *Trajik başarı Türk dil reformu*. (M. F. Uslu, Çev.). İstanbul: Paradigma Yay.

Maarif Vekaleti (1941). *Türkçe terimler cep kılavuzu*. İstanbul: Yazar.

Özdemir, E. (1968). Öz Türkçeci Ataç. *Türk Dili*, 200, 156-160.

Salihoğlu, M. (1968). *Ataç'la gelen*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Satkın, N. (2004). *Nurullah Ataç'ın dili yenileme çalışmaları ve kelime dağarcığı* (Yüksek Lisans Tezi) Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp

Şemsettin Sami (2015). *Kâmûs-ı Türkî* (R. Gündoğdu, N. Adıgüzel, E. F. Önal, Haz.). İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.

Tekin, T. (1958). Ataç'ın dilciliği ve tilcikleri. *Türk Dili*, 80, 408-413.

Timurtaş, F. K. (1979). *Uydurma olan ve olmayan yeni kelimeler sözlüğü.* İstanbul: Umur Kitapçılık.

Timurtaş, F. K. (1980). *Türkçemiz ve yydurmacılık.* İstanbul: Boğaziçi Yay.

Türk Dil Kurumu (1949). *Türkiye'de halk ağzından söz derleme dergisi* (C. 4). İstanbul: Yazar.

Türk Dil Kurumu (1953). *Tanıklariyle tarama sözlüğü* (C. 2). İstanbul: Yazar.

Türk Dil Kurumu. (1935a). *Türkçeden Osmanlıcaya cep kılavuzu*. İstanbul: TDK Yay.

Türk Dil Kurumu. (1935b). *Osmanlıcadan Türkçeye cep kılavuzu*. İstanbul: Yazar

Türk Dil Kurumu. (1939). *Türkiye'de halk ağzından söz derleme dergisi* (C. 1). İstanbul: Yazar.

Türk Dil Kurumu. (1940). *Türkiye'de halk ağzından söz derleme dergisi* (C. 2). İstanbul: Yazar.

Türk Dil Kurumu. (1942a). *Felsefe ve gramer terimleri sözlüğü*. Ankara: Yazar.

Türk Dil Kurumu. (1942b). *Gramer terimleri: ilk ve ortaöğretim için*. Ankara: Yazar.

Türk Dil Kurumu. (1943). *Tanıklariyle tarama sözlüğü* (C. 1). İstanbul: Yazar.

Türk Dil Kurumu. (1945a). *Türkçe sözlük.* Ankara: Yazar.

Türk Dil Kurumu. (1945b). *Tanıklariyle tarama sözlüğü* (C. 2). İstanbul: Yazar.

Türk Dil Kurumu. (1947). *Türkiye'de halk ağzından söz derleme dergisi* (C. 3). İstanbul: Yazar.

Türk Dil Kurumu. (1962). *Ataç*. Ankara: Yazar.

Türk Dil Kurumu. (1996). *Tarama Sözlüğü.* Ankara: Yazar.

Türk Dili Tetkik Cemiyeti. (1934a). *Osmanlıcadan Türkçeye söz karşılıkları tarama dergisi I*. Ankara: Yazar.

Türk Dili Tetkik Cemiyeti. (1934b). *Osmanlıcadan Türkçeye söz karşılıkları tarama dergisi II*, Ankara: Yazar.